

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

De enige weg tot de Vader

"Ik ben de weg, de waarheid en het leven; niemand komt tot de Vader dan door Mij" (Joh. 14:6)

Op veel momenten in het leven van een mens moet er gekozen worden, Grote beslissingen als beroepskeuze, huwelijk, en de geloofskeuze spelen daarbij een rol, maar ook kleine beslissingen, vaak als consequentie van die grote, moeten genomen worden. Maar hoe dan ook, elke beslissing, elke keuze, brengt een risico met zich mee. of, zoals de Spreukendichter het zegt: „Soms schijnt een weg iemand recht, maar het einde daarvan voert naar de dood.” (Spr. 14:12). Een goede weloverwogen keuze kan blijken verkeerd te zijn geweest. Tegen die achtergrond bezien we die tekst uit Joh. 14, waar Jezus spreekt over de weg, de waarheid en het leven.

De enige weg

Jezus sprak deze woorden terwijl het moment dichtbij was, dat er voor Hem Zelf geen weg meer zichtbaar zou zijn, en de leugen het zou winnen van de waarheid en de dood het einde van alles zou zijn. Toch spreekt Hij deze woorden, die getuigen van een unieke pretentie. En dat kon Hij, omdat Hij niet alleen maar een mens was, zelfs niet alleen een bovennatuurlijk begaafd mens, maar omdat Hij bovenal de Zoon van God was, die in de menselijke geschiedenis binnenkwam, om mensen te bevrijden. Hij is *de weg*. Hij Zelf, Zijn persoon en Zijn werk. Hij is niet een gids of wegwijzer, die we moeten volgen. Nee, Hij Zelf is de weg, die voert naar de Vader en het Vaderhuis met de vele woningen (vs.2), de weg naar de grote toekomst, waar we buiten Hem om niet komen kunnen.

De werkelijke waarheid

Hij is de *waarheid*, en waarheid is in de Bijbel meer dan alleen maar de overeenstemming tussen woorden en feiten, het is vooral ook: betrouwbaarheid, waarachtigheid, echtheid, zoals die (in Joh. 14) blijkt uit de werken, waarop Jezus in het vervolg (vs. 10-13) zijn discipelen wijst. In die werken is de bedoeling van de Vader te zien. In Jezus komt God Zelf tot de mensen. In die werken,

die Jezus doet, is te zien dat Hij niet maar wat praat, maar dat Hij doet, wat in het Oude Testament beloofd was. Hij spreekt niet voor niets met zo'n geweldig gezag. Hij is God-de-Zoon Zelf, die Waarheid is, d.w.z. dat ieder van Hem op aankan. Hij is niet een wetenschapsman of wijsheidsleeraar, die na jarenlange studie tot een bepaald inzicht is gekomen en dan kan zeggen: Ik vind of denk, dat het zus of zo is. Nee, Jezus sprak met macht, met absoluut gezag om niet de minste twijfel te laten bestaan over de betrouwbaarheid van zijn woorden. Zijn woord is identiek met het woord van de Vader. En Zijn wil is dezelfde als de wil van de Vader. Jezus zegt tegen Zijn discipelen, dat zij dan naar Zijn werken moeten kijken. In die werken heeft Jezus iets laten zien van de vreugde en overvloed, die er eens zal zijn, van Zijn macht over ziekte en dood, in achtereenvolgens, naar de beschrijving van de apostel Johannes, de verandering van water in wijn te Kana (Joh. 2), de genezing van die al 38 jaar lang zieke man bij het bewegende water van Bethesda (Joh. 5), de spijziging van 5000 mensen met 5 broden en 2 vissen (Joh. 6), de genezing van een blindgeborene (Joh. 9) en de opwekking van Lazarus (Joh. 11). In al die werken heeft Jezus de betrouwbaarheid van Zijn woorden gedemonstreerd en signalen gegeven van Gods heerlijkheid.

Het echte leven

Jezus zegt: Ik ben *het leven*. Wie gemeenschap heeft met Hem, die het leven zelf is, krijgt deel aan dat echte, ware, volle leven. Een mens is geestelijk dood door zijn zonde en schuld, door zijn ingaan tegen God. Van nature leeft een mens in de duisternis. Maar de Heer Jezus Christus geeft een mens weer licht en leven. Hij heeft dat bewerkt door de moeilijke donkere, bijna onbegaanbare weg van lijden en dood te gaan. Maar voor die weg geldt het omgekeerde van het woord uit Spreuken 14: „Soms schijnt een weg voor de mens onaanvaardbaar en onbegaanbaar, maar het einde daarvan voert naar het leven!” Het einde van de lijdensweg van onze Heer Jezus Christus was niet de dood,

maar de opstanding. Wie in de Zoon gelooft heeft deel aan die opstanding. Die is door God gekend en uit de duisternis en dood weggehaald. Diens schuld is vergeven en door de kracht van de Heilige Geest mag zijn hele bestaan weer beginnen te bloeien en straks zal hij mogen delen in de volle heerlijkheid van het echte leven met God in eeuwigheid.

Niet dan door Hem

Op een andere manier dan door Jezus, de Zoon van God, is de Vader

33e jaargang - nr. 19.
15 september 1989

In dit nummer

- 329 R. Brands
De enige weg tot de Vader
- 331 H. de Jong
Het eigene van Christus' opstanding
- 333 J. Dekker
In memoriam Ds. H. Brink
- 334 D.W.L. Milo
Een oud boek – maar springlevend
- 336 W. Smouter
Een diakonale gemeente (2, slot)
- 337 H. Algra
Gereformeerde psychiatrie (1)
- 338 J.C. Janse
Lokale cultus gewettigd (2)
- 339 Margreet Maljers-Kroes
Tussen kerk en keuken
- 340 M.R. van den Berg
Over het schortje van de nederigheid

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar.
Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld, tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

en het Vaderhuis met de vele woningen niet te bereiken. Hij is uniek en daarom heeft Hij Zijn discipelen de wereld in gestuurd met de boodschap omtrent Zijn persoon en Zijn werk en met de oproep tot bekering en geloof in Hem. En in gehoorzaamheid aan die opdracht, die uit Zijn pretentie voortkomt heeft de christelijke kerk altijd weer boodschappers uitgezonden naar volken, die Jezus Christus niet kenden. Toch willen velen vandaag niet zeggen, dat Jezus de enige weg is. Nu is dat niets nieuws. Ook in de eerste eeuwen van onze jaartelling en ook in de vorige eeuw was dat het geval. En de diepste achtergrond is, dat men niet kon en niet kan geloven, dat Jezus de Zoon, God Zelf is en dat men dus niet werkelijk in Hem gelooft, maar in een eigen gemaakt beeld van Hem. Ook als men vandaag nog wel een goed woord over Jezus zeggen wil, is dat vaak eenzijdig gericht op wat Jezus gezegd heeft over barmhartigheid, naastenliefde en gerechtigheid. Dat Hij de enige weg is naar God vindt men overduidelijk. Ook mensen van andere godsdiensten bedoelen het toch goed! Al die verschillende godsdiensten zijn toch uiteindelijk allemaal uitlopers en verschijningsvormen van éénzelfde oerreligie en bedoelen tenslotte allemaal hetzelfde, zo wordt er wel geredeneerd. Dat dat laatste een onhoudbare gedachte is, moge blijken uit het feit, dat Jezus en andere godsdiensten elkaar op fundamentele punten tegenspreken. B.v. het Hindoeïsme zegt, dat er geen persoonlijke God is, maar heel de Bijbel maakt duidelijk, dat God persoonlijk is, d.w.z. dat we God kunnen aanroepen en dat Hij reageert! Die dingen kunnen niet allebei waar zijn! Jezus zegt met nadruk: „Er is geen andere weg.” Andere wegen die zich aandienen zijn door mensen bedacht.

Goddelijke absoluutheid

Jezus zegt ook met nadruk: Er is geen andere waarheid. Hij is de enige, die God de Zoon is en het offer der verzoening gebracht heeft door Zijn vreselijke dood aan het kruis. Als die andere godsdiensten ons nou net zo goed als Jezus tot God kunnen brengen, dan hadden wij toch wel op een andere manier gered kunnen worden; dan was die vreselijke dood van de Heer Jezus toch niet nodig geweest. Maar de Bijbel zegt: „De redding is in geen ander” en „er is ook onder de hemel geen andere naam gegeven door welke wij gered moeten worden” (Hand. 4:12). Want Jezus is de vervulling van al Gods beloften. Hij heeft de schuld (de onze!) betaald en de dood (de onze!) overwonnen. Hij heeft in Zijn opstanding laten zien, dat Hij de waarheid had gesproken, dat er geen ander leven is dan het leven in en door Hem. Dat is de boodschap, waarmee Jezus Zijn discipelen de wereld in gestuurd heeft, de boodschap, dat er geen andere weg is dan Jezus en dat Hij de waarheid en het leven is. Als er nog wel een andere weg zou zijn, zou Jezus ook niet de enige waarheid en het enige leven zijn, dan zouden wij niet zeker kunnen zijn van Zijn betrouwbaarheid. Als die absoluutheid niet juist zou zijn, zou Jezus niet meer of anders zijn dan allerlei fantasten of ijdeltuiten of bedriegers. Maar, God zij dank, wij mogen geloven (= weten!) dat het wel waar is, wat Hij gezegd heeft: Dat Hij sprak en handelde overeenkomstig de beloften van het Oude Testament; dat Hij de Zoon van God is, de absolute waarheid; dat alles, wat Hij gezegd heeft betrouwbaar is; ook Zijn pretentie, dat Hij de enige weg en de werkelijke waarheid is en als enige het echte leven geeft. Dat is waar en zeker!

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

—Jeugdweekend—

Onze tweede weekend zit nog niet helemaal vol. Misschien heb jij nog zin om erbij te zijn en om in een ontspannen sfeer de bijbel te onderzoeken samen met leeftijdgenoten? Het weekend-thema is het boek **RUTH**; wat vinden we daarin over de leiding van God in de gemeente en in het alledaagse leven. Dit weekend is gepland op 6-8 oktober, in Eck en Wiel, het huis van l'Abri. Je kunt deelnemer worden door f 10,- over te maken op giro 5180291 o.v.v. JNG-Jeugdweekend Apeldoorn. De totale kosten bedragen f 50,-. Informatie bij dhr. D. van der Molen, Socratesstraat 58, 7323 PG APELDOORN, 055-664609.

H. de Jong, Amsterdam

Het eigene van Christus' opstanding

In de theologische wereld is op het ogenblik een nieuwe discussie gaande over de lichamelijke opstanding van onze Heer Jezus Christus. Een zekere heer Jenkins, bisschop van Durham in de Kerk van Engeland, heeft gemeend zijn paasprek van dit jaar te kunnen gebruiken om de feestelijk samengestroomde gemeente van zijn ongelooft in de lichamelijke opstanding van onze Zaligmaker deelgenoot te maken. Ten onzent is professor F.O. van Gennep, kerkelijk hoogleraar voor de ambtelijke vakken te Leiden (die de jongelui dus het preken moet leren!), hem bijgevallen. Hij acht de prediking dat Jezus Christus 'lichamelijk' uit de dood zou zijn opgestaan exegetisch onjuist, hermeneutisch onverdraagbaar en in theologisch opzicht aanvechtbaar. 'Hervormd Nederland' van 19 augustus jl. publiceerde naar aanleiding van deze uitlatingen de recente mening van tien theologen over dit punt, onder de titel 'Opstanding of Hocus Pocus?'. Onder hen was ook professor Joh. Verkuyl. Het verwonderde mij niet dat deze broeder als bijbel-gelovige, ja als belijder, onmiddellijk herkenbaar was. Dat kan ik helaas van de anderen niet zeggen. Het opmerkelijke in dit nieuw opgelaaide debat is dat men de Schrift zelf te hulp meent te kunnen roepen voor de stelling dat we niet gehouden zijn in een lichamelijke opstanding van Christus te geloven. Grote nadruk legt men daartoe op het woord van Paulus uit 1 Korintheërs 15: 50 dat vlees en bloed het koninkrijk Gods niet kunnen beërven. Velen zijn bereid op grond van dit woord de heren Jenkins en Van Gennep verregaand tegemoet te komen. Zou iemand daartegenover dan op de boodschap van het ledige graf willen wijzen, dan kan hij te horen krijgen dat dit in de bijbel een late, sekundaire en dus weinig gezaghebbende traditie is. Opstanding – ja, lichamelijke opstanding – nou ja, zo valt de mening van de meeste reagerende theologen samen te vatten.

Geen vermenging!

Wat mij in dit gesprek nu zo opvalt is dat men de schriftgegevens over de opstanding van Jezus Christus én die over onze zalige opstanding *dooreenmengt* en dat men wat de apostel Paulus in het grote opstandingshoofdstuk 1 Korintheërs 15 over de algemene opstanding schrijft zonder meer toepast op de verrijzenis van onze Here. En zeker, het gaat in die twee opstandingen ten diepste ook om hetzelfde. Maar toch

zie ik een belangrijk verschil. De opstanding van onze Heiland heeft van godswege een 'pedagogisch plus' meegekregen dat voor ons nodig was omdat Christus' opwekking van de doden in deze tijd en in onze wereld heeft plaatsgevonden. Was namelijk de Here opgewekt precies zoals eenmaal gestorven gelovigen zullen worden opgewekt: in enkel een geestelijk lichaam dus dat inderdaad niet door *sarx* maar door *doxa*, niet door *vlees* maar door *glorie* of *luister* gekarakteriseerd is, – dan zou dit centrale heilsfeit ons totaal zijn ontgaan, eenvoudig omdat ons bestaan van nu de antenne mist om de signalen daarvan op te vangen. De opstanding van Christus moest derhalve in het vlees geschieden omdat wijzelf in het vlees zijn. Het is merkwaardig: de moderne kritische theologen willen de opstanding van Christus vasthouden met weglating van het lichamelijke karakter daarvan. Maar de vooronderstelling van dit opstandingsgeloof is nu juist het oude dogma van Christus' lichamelijke opstanding, want we zouden helemaal van geen opstanding van Christus weten ware het niet dat ze *in het lichaam* heeft plaatsgevonden. Weér is hier waar het woord dat ik al eens bij een eerdere gelegenheid van de oude professor Jan Woltjers aanhaalde, waarin hij kort en knap formuleerde: de vooronderstelling van de kritiek is de betrouwbaarheid van de traditie.

Het 'pedagogische plus'

Christus' opstanding had vanwege het plaatsvinden in onze wereld en in deze tijd iets geheel eigens dat zo niet van de opstanding ten laatste dage geldt. Laat ik proberen dat eigene onder woorden te brengen. Wij weten dat de Schrift in Oude en Nieuwe Testament ons van dodenopwekking vertelt. Denk maar aan de zoon van de weduwe van Sarfath die door Elia van de doden werd teruggebracht of aan Lazarus die door de Here Jezus aan zijn geliefden werd teruggeven. Opzettelijk gebruik ik nu twee woorden die het element 'terug-' bevatten. Want inderdaad werden deze doden *teruggehaald*, aan deze kant en op onze oever omhooggebracht. Zij gingen niet *door de dood heen* om op de overzijde omhoog te klauteren. Zo zal dat wel zijn bij de opstanding ten laatste dage, maar bij deze bijbelse voorbeelden bleef het allemaal nog 'diesseitig'. Het eigene nu van Christus' opstanding is geweest dat het een combinatie was van dit

'terug' en dit 'doorheen'. De Opgestane droeg van beide de tekenen. enerzijds at de Here voor de ogen van zijn jongeren enige toespijs, toonde Hij hun de lidtekens van de opgelopen verwondingen, legde hij tegenover Maria van Magdala het bekende klank-timbre in zijn stem: Maria!, en was Hij herkenbaar aan een Hem zo eigen gebaar als het broodbreken met de ogen dankend ten hemel opgeslagen. Dat zijn allemaal dingen waarmee de Here Jezus herinneringen opriep aan hoe het eerder geweest was. En het Nieuwe Testament kan dan ook de zestiende psalm letterlijk op de opgestane Christus toepassen: Gij zult uw heilige geen ontbinding laten zien (Handeligen 2:31 en 13:35). Heelhuids is Jezus door de dood heengekomen. Geen been van Hem is gebroken en geen cel van Hem is afgebroken.

Van de andere kant echter was de Opgestane duidelijk van een andere bestaansorde, zodat Hij kon binnenkomen terwijl de deuren gesloten waren. De opgestane Here was dus terug uit de doden én door de dood heen. Zo heeft de Here God in de opstanding van zijn Zoon een zichtbare oeververbinding willen leggen tussen hier en daar, nu en straks. Zonder die zichtbare oeververbinding zou immers de identiteit van de Verrezenen niet vaststaan. Het heerlijke 'Hij is Hij', Hij-hier én Hij-daar zijn dezelfde! Op deze wijze heeft God de opstanding van Christus ook tot een pand van onze zalige opstanding gemaakt. Want nu vast staat: Hij-vóór-de-dood is dezelfde als Hij-nà-de-dood, nu troost ons zijn belofte: waar Ik ben daar zal ook mijn dienaar zijn.

Onze zalige opstanding

Dit eigene van Christus' opstanding brengt nu evenwel mee dat wij uit de verschijningen van de opstane Here geen konklusies kunnen trekken ten aanzien van de hoedanigheid van ons opstandingslichaam. Wij kunnen bijvoorbeeld niet zeggen dat omdat Christus na zijn opstanding gegeten heeft, wij in het toekomstige leven ook voedsel tot ons zullen nemen. Dat wat tot het pedagogische plus van Christus' opstanding behoort is immers van tijdelijke aard geweest en heeft bij de opstanding ten laatste dage zijn functie ook verloren, omdat alsdan onze identiteit *onveranderlijk* vast zal staan. Daarom kan Paulus van onze zalige opstanding (zalige, omdat er ook een *onzalige* zal zijn!) dan ook zeggen dat vlees en bloed het koninkrijk Gods niet

zullen beërven noch de vergankelijkheid de onvergankelijkheid. Hij is er zich van bewust dat hij van hieruit geen invulling van het opstandingsleven kan geven. Het zal lichamelijk zijn, maar géestelijk-lichamelijk. Als een goede catechiseermeester houdt de apostel een graankorrel op zijn hand en vraagt: jorigens, wat is dat? Tarwe, zeggen de jongelui. Dan houdt hij een tarwe-plant omhoog en vraagt: en dit dan, wat is dat? Ook tarwe, zeggen de kinderen. Precies, legt Paulus uit, jullie zullen straks dezelfde zijn, maar niet hetzelfde. Echter, Paulus kàn zo spreken omdat Christus die identiteit in zijn opstanding zo vleselijk-duidelijk heeft gemaakt. Hij kàn zo spreken vanwege het lege graf dat tesamen met de verschijningen het schriftuurlijke bewijs is van de lichamelijke verrijzenis van onze Here.

Ten derden dage

Ook het 'ten derden dage' van Christus' opstanding, waar alle vier de evangeliën het over hebben, is wel verre van een later toevoeging te zijn (wat de kritiek ook hiervan zonder goede gronden beweert) een aanwijzing van het eigene van 's Heren verrijzenis. Want dit 'ten derden dage' verkondigt in de taal van de Schrift enerzijds het *onomstotelijke* van Christus' dood: drie is het getal van de definitiviteit, zoals in onze uitdrukking 'ik tel tot drie', – maar het duidt van de andere kant aan dat Jezus' lichaam nog niet zichtbaar tot ontbinding was overgegaan, zoals wél bij Lazarus het geval was over wiens dood reeds de vierde dag was aangebroken (Johannes 11: 39). Zo veraanschouwelijkt het 'ten derden dage' dat „Hij

dien God heeft opgewekt, geen ontbinding heeft gezien" (Handelingen 13:37). Tegenover een kerkelijk blad dat onder de frivole kop 'Opstanding of Hocus-Pocus?' de lichamelijke verrijzenis van onze Here ter discussie stelt, willen wij daarom aan juist de lichamelijke van dit grote heilsfeit vasthouden. Zonder die lichamelijke is namelijk het hele woord 'opstanding' voor wat met Christus op de paasmorgen gebeurd is een slag in de lucht. Wij kunnen niet de tak van Christus' lichamelijke verrijzenis doorzagen en dan toch menen triomfantelijk in de boom van het opstandingsgeloof te blijven zitten.

Pastorale Notitie

G. van den Brink, Veenendaal

Ziekenbezoek

Soms betekent een ziekenbezoek een zware bevalling. De bezoeker zit al een uur naast de patiënt en kan zijn ei niet kwijt. De zieke kan de bezoeker wel wegstijgen. Die moet echter eerst zijn taak volbrengen: lezen en bidden! Om mezelf te helpen, stelde ik indertijd een aantal regeltjes op. Hier volgen ze. Misschien dat deze of gene er iets aan heeft.

1. Vorm een klein fonds van bijbelwoorden (b.v. uit de psalmen), met een korte, concrete inhoud, passend op situaties als onzekerheid, angst,

gebed, verhoring, geboorte, dood. Als je tijdens het gesprek (waarin luisteren de grootste kunst blijft!) niet snel op een Schriftwoord kunt komen, dat precies op de situatie past, kies er dan één uit je fonds en laat het effect over aan de Heilige Geest. Vermijdt lange pericopen. Een enkel vers is voldoende. Zieken kunnen dikwijls maar één woord vasthouden. Zoals: Wie kan met bezorgd te zijn een el aan zijn lengte toedoen? Hij zorgt voor u. De Here zal u bewaren. Hij zal uw hart en gedachten behoeden in Christus Jezus, enz.

2. Meet jezelf een behoorlijk ambtsbesef aan. Je bent gezondene. Wie jou ontvont ontvangt Mij, zei Jezus. En Paulus zegt: Wij zijn dan gezanten van Christus' wege. Dus zo nodig vrijmoedig vragen om medewerking van het ziekenhuispersoneel. Gehoorzaam aan je Zender de allergie voor vroomheid die je soms bij jezelf en de zieken ontwaart doorbreken. Soms doet je het jezelf uit de keel wringen en de mensen liefdevol door de strot duwen. Dan zeg je bij het openen van je Bijbeltje heel formeel: „Nu heb ik nog een boodschap voor u van de Here”.

3. Goed ziekenbezoek doen is ook een beetje een kwestie van routine en handigheid. Je leert op den duur het goede moment uit te buiten, de boodschap door te geven in woorden waarvan je ervaren hebt dat ze werken, rust en voortvarendheid uit te stralen. Denk aan de ervaren ziekenhuispastor die verscheen toen jij voor het eerst bij een stervende stond die in coma lag. Hij riep met heldere stem de naam van de zieke.

Tot je verbazing opende de stervende de ogen en de dominee riep: „Gods beloften zijn zeker!”. De zieke antwoordde heel duidelijk: „En vast!”. Daarna zonk hij weer weg. De dominee had slechts enkele seconden nodig gehad voor een goed bezoek. Zo doe je dat!

4 Denk niet dat je ontrouw bent als je niet tot de hele zaal spreekt. Je bent niet op evangelisatiebezoek. Je komt voor die éne broeder of zuster. Stel je correct voor aan de patiënt eraan, en informeer als dat kan naar diens toestand. Als je eigen zieke er niet aan te kort komt, kun je vragen: Wilt u meeluisteren? Of zelfs: Mag ik ook voor u bidden? Maar je komt voor die éne man of vrouw. Als die alle aandacht nodig heeft, beperk je dan.

5. Een ziekenbezoek kan uitstekend verlopen zonder gebed en schriftlezing. Het hangt er maar van af. Als je die vorm kiest, bespreek dat dan even. Ieder moet weten dat je desgewenst graag voorbede doet. Dikwijls is het goed ook het gebed tevoren te bespreken: „Wat zullen we bidden?” Als de zieke zegt: „Bidden doe ik zelf wel. Ik stel echter uw meeleven zo op prijs,” dan is dat O.K.

6. Neem de tijd, maar zorg dat het bezoek niet te lang duurt. Vertrek direct na de boodschap. Dat versterkt het effect van het Woord.

7. Vertrouw op de Heer, vertrouw. Een ziekenbezoek wordt soms een beschamend geschenk voor de kleingelovige bezoeker.

8. Hang jezelf nooit op aan regeltjes. Elke situatie is anders. Gewoon een beetje inventief zijn. En de liefde is nummer één.

J. Dekker, Krommenie

In memoriam Ds. H. Brink

Op vrijdag, 25 augustus jl., is ds. H. Brink, één week voor zijn 91e verjaardag, in zijn woning in Kampen, in de Here ontslapen.

Op 1 mei 1926 werd ds. Brink bevestigd als predikant van de Gereformeerde Kerk te Onderdendam en op 1 september 1946, op zijn 48e verjaardag, kwam hij naar de Geref. Kerk (Vrijgemaakt) van Krommenie. In Onderdendam ging hij met de vrijmaking mee, waarmee hij ter plaatse vrijwel alleen kwam te staan. Achteraf besef je pas wat dat geweest is om een zeker bestaan zo prijs te geven. En dat met een gezin met 11 nog jonge kinderen. Deze stap typeerde hem. Op het gebied van recht en waarheid waren compromissen hem vreemd. Eenmaal in Krommenie heeft hij wel eens gezegd hoe welkom hem in 1946 die beroepingsbrief uit Krommenie was geweest.

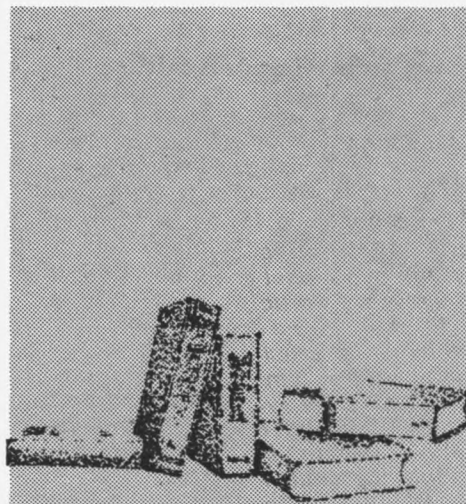
Hij heeft de gemeente Krommenie 20 jaar actief gediend en was ca. 23 jaar emeritus predikant van onze gemeente. In Krommenie bleven hem de problemen niet bespaard. De grootste slag voor hem was wel het, na een ernstig lijden, sterven van z'n eerste vrouw. Toen eenmaal duidelijk was, dat herstel was uitgesloten, zei hij eens: het is of de Here gezegd heeft: spreek mij niet meer van deze zaak. Kerkelijk staken de problemen de kop op, die later leidden tot de buitenverbandstelling. In mei 1986 werd in de kerk van Krommenie z'n 60-jarig ambtsjubileum gevierd. Daarbij is hem toen dank gebracht voor de grote trouw waarmee hij de gemeente Krommenie heeft gediend. Er werd gememoireerd, dat hij zich niet geneerde om 's avonds met een aantal gemeentelieden in een fabriek te gaan werken om geld bijeen te brengen voor een nieuwe kerk. Die nieuwe kerk is er onder z'n opvolger, ds. Veefkind, gekomen. Wat deed het hem goed om na z'n emeritering af en toe eens in die nieuwe kerk van z'n 'oude' gemeente te preken. We hebben hem aan de hand van Ps. 127 bedankt voor het 'zwoegen als een bouwer'. Maar we hebben er bij gezegd vooral de Here dankbaar te zijn, dat Hij ds. Brink de kracht heeft gegeven om te kunnen zwoegen. Hij leefde nog sterk mee met Krommenie. Zijn geheugen liet hem soms wat in de steek, maar tot enkele weken voor z'n overlijden vroeg hij nog honderduit over allerlei gemeentelieden, al waren de namen hem soms ontgaan.

In het kerkblad van Krommenie van 30 december 1961 schreef ds. Brink, naar aanleiding van het plotseling sterven van mijn vader o.m.: „We

zijn geneigd te zeggen, dit sterven was zomaar in een ogenblik, een feit. Daarop ziende zeggen we: een begeerlijke manier van sterven...”.

Ook het sterven van ds. Brink was zomaar in een ogenblik een feit. Hij heeft niet behoeven te lijden. Zoals hij zelf schreef: een begeerlijke manier van sterven.

Wij houden deze voorganger in ere en gedenken hem in dankbaarheid.

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Eerstelingen onder zijn schepselen

Dr. A.N. Hendriks: 'Eerstelingen onder zijn schepselen' – Meditatieve Schriftstudies over de brief van Jacobus – Uitgave van van den Berg – Kampen – 1989 – 87 pag. – f 16,-.

In het Woord vooraf geeft de auteur aan, dat hij preken over de brief van Jacobus heeft omgewerkt tot meditatieve Schriftstudies. De brief wordt niet tekst voor tekst verklaard. Tien gedeelten zijn uitgekozen in de overtuiging, dat men zo inzicht ontvangt in de bedoeling van de verkondiging van pastor Jacobus. Het thema benadrukt, dat achter ons leven als gelovigen het wonder van Gods verkiezing staat. Het is voor en na allemaal genade!

Dit werk van de bekende schrijver en theoloog ontvangt van ons een positieve beoordeling. Rustig, evenwichtig en behoedzaam zoekt de vrijgemaakt-gereformeerde predikant van Amersfoort-Centrum naar de diepe zin van de tekst. Je kunt

merken, dat hij er werkelijk studie van heeft gemaakt. Zo nu en dan vallen bepaalde uitdrukkingen en zinsneden op. Om enkele voorbeelden te noemen:

„Zonde is een imperialistische macht” – p.18.

„God niet in de rede vallen met je maren en bedenkingen, maar werkelijk zoals Calvijn het eens uitdrukte, hängen aan Gods lippen” p. 26.

„God heeft ons gewild, wij mogen er zijn. Daarom mogen en moeten wij eigen bestaan positief beamen.” p.36.

„Orthodoxie zonder orthopraxie (het rechte doen, O.M.) kan ons niet behouden. Met gereformeerde slogans en principiële betuigingen zonder meer komen wij er niet.” p.43.

Op pag. 28 worden verhelderende opmerkingen gemaakt over de Wet van de HERE. Toch had ik graag gezien, dat Hendriks één en ander hier en daar wat nader had uitgewerkt. Want wat betekent dat nu konkreet voor ons vandaag: zich onbesmet van de wereld bewaren? Hier heb ik een uitvoerige praktische uitwerking gemist. En waarom niet benadrukt, dat via Abrahams bereidheid om Izak te offeren God zijn eigen werk kroont? Verder betreur ik het, dat de schrijver niet meer beelden gebruikt heeft om zijn betoog en bedoeling nader te illustreren. M.i. had dan het geheel aan levendigheid gewonnen. Het laatste hoofdstuk van dit boek heeft mij bijzonder getroffen. Het is een sterk gedeelte!

Daarin geeft Dr. Hendriks een verantwoorde uitleg van Jacobus 5:14-20, waarin het gaat over de pastorale aandacht, die zieken en ook mensen, die afdwalen van de waarheid, van de kant van ouderlingen en gemeentelieden moeten ontvangen. Onze bespreking resulteert in een hartelijke aanbeveling van dit keurig uitgegeven boek.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Een oud boek – maar springlevend

n.a.v. James Hogg 'De bekentenissen van een gerechtvaardigd zondaar', Sun, Nijmegen, 1989

Ja, James Hogg leefde als schaapherder van 1770 tot 1835 in de Schotse Hooglanden. Zijn boek is dus allerminst nieuw. Maar zijn probleemstelling is zo boventijdelijk, dat zijn 'Confessions' vandaag nog ons, denkende christenmensen, volkomen boeien. Kent u soms schaapherders, op de Veluwe bijvoorbeeld, die balladen, romans en gedichten maken? Waarschijnlijk niet. Maar in Schotland kwamen (en komen) ze voor. In ons 'eigen' dorpje Dalmally leefde de schaapherder Duncan Ban, een oudere tijdgenoot van James Hogg, over wie we nog eens een boekje willen opendoen. Aan Robert Burns gaan we nu maar voorbij. Maar we kwamen meermalen in de Inverarnan Inn, aan Loch Lomond, waar James Hogg graag overnachtte op zijn herderlijke zwerftochten.

Zijn boek werd gedrukt in 1824 en door drie tijdschriften besproken; Hogg ging dan ook om met Sir Walter Scott, met William Wordsworth en andere litteraire groten van zijn tijd. Hij werd serieus genomen, ondanks zijn half jaartje schoolopleiding en ook dit is een typisch Schots verschijnsel. Zijn boek werd in 1924 heruitgegeven door de Franse schrijver André Gide; de eerste vertaling – 'De versierde Dwaling' – verscheen in ons land in 1950; dit jaar de tweede, nu onder de juiste titel. Schrijvers als W.F. Hermans en M. 't Hart leenden er hun pennen aan – dus zeg maar eens dat het boek niet springlevend is. Maarten 't Hart vindt het de enige Calvinistische roman – hij heeft het zelf gezegd.

Constructie

De constructie van Hogg's roman is hecht: gebaseerd op de twee thema's van een sonate of symfonie. Die thema's zijn de Schotse ambiance van natuurschoon, eenzaamheid, rust en contemplatie enerzijds – en de diepe Schotse religiositeit, een mengsel van christendom, heidendom en bijgeloof, anderzijds. Deze thema's wisselen elkaar af, beïnvloeden elkaar, houden elkaar in evenwicht en zijn de hoofdbestanddelen van de roman, die klinkt als ... een symfonie. Maar die thema's worden ook gevarieerd en dat in ruime mate: soms is het de sociale tegenstelling tussen de dappere plattelander en de lagere adel; soms de politieke spanning tussen de chauvinistische Schot en de naar

Engeland lonkende lairds; dan weer het kerkelijk contrast tussen de puriteinse calvinist en de liberale anglicaan.

Als gevolg van dit krachterspel ontstond in het brein van James Hogg een beklemmend beeld van de strijd tussen puriteinen, die, (met een wetenschappelijke vertekening van Gods almachtige uitverkiezing) vertrouwen op hun zaligheid op grond van een 'openbaring', enerzijds – en de schare, die deze openbaring gemist heeft en bevend of onverschillig haar eeuwige verdoemenis tegemoet gaat, anderzijds.*)

Geen strijd tegen de zonde!

Waar deze vertekening van de 'praedestinatie' van de kansels gepreikt werd (en op de buiten-Hebriden alsnog geleerd wordt) zijn de gevolgen desastreus. De bevoorrechten immers, die met een bijzondere openbaring zijn begiftigd (gewoonlijk de gewenste oplossing van een zware psychische crisis) beschouwen zich als uitverkorenen-van-eeuwigheid; mensen bij wie niets meer kan misgaan; wie alle misslagen, erfschuld, begane en toekomstige zonden, volkomen vergeven zijn. Bijgevolg behoren die zich, naar hun idee en dat van hun theologische leiders, niet meer tegen hun zondige begeerten te verzetten, kunnen er op los zondigen zonder enig risico: want Gods vrijmachtige verkiezing en Christus' verdienste hebben hen (zo menen zij) in het Boek des Levens ingeschreven en geen macht kan hen daar uit schrapen. Sterker: strijd tegen de zonde zou een verachting van Christus' lijden inhouden; ook een mateloze zelfoverschatting, als zou een menskind iets aan zijn zaligheid kunnen doen. De tekening lijkt hard, maar Hogg heeft zijn tijd terdege verstaan en in de eenzaamheid van de Schotse Hooglanden overdacht. Zijn hoofdpersoon laat hij dan ook zijn broer, zijn vader en moeder, een verleid meisje en een 'ethische' predikant vermoorden... zonder een zweem van berouw; nauwelijks met enige beschouwing over het wonder: dat hij dit alles maar kan doen aan Gods vijanden, eeuwige verdoemelingen.

Daartegenover staat de massa van 'onbekeerden', aan wie wel het evangelie wordt gepreikt; maar dit in een machteloos gebaar van overtoolligheid, daar de kennis alleen hun verdoemenis zal verzwaren. Ten

hoogste zal uit die massa hier en daar, onder de pressie van hellepreken, een brandhoutje uit het vuur gered worden – en dat is genoeg reden om door te gaan. Geen oproep tot bekering; geen aansporing om onze zaligheid uit te werken met vrees en beven, hoewel „het God is die in ons werkt zowel de wil als de uitvoering daarvan”; geen troost in leven en sterven; geen voorschot op de eeuwige sabbath; geen verborgen godzaligheid.

Voor hen, die in deze uitzichtloze positie berusten, blijft als troostprijs: zich nú ten volle uit te leven in de aangenaamste zonden, in eten, drinken en vrolijkheid. Voor hen die er niet in berusten komt de vrees, de verbijstering, de wanhoop. Ook op dit punt is het boek van James Hogg nog niet verouderd: wie de Veluwe en de Eilanden kent weet hier van. Een belangrijk percentage van onze psychiatrische patiënten wordt gevormd door stakkers, die aan godsdienstwaanlijden; en dat zijn geen roomsen, die immers voor elke beleden zonde absolutie is beloofd; dat zijn puriteinse calvinisten, plus calviniste que Calvin, voor wie het decretum horribile (het vreselijke raadsbesluit) te veel is geworden!**)

Nog niet zo lang geleden

In mijn jongensjaren bezocht ik de catechisatie; ik heb dat hier al eens verteld. Eens zette onze predikant ons haarfijn de uitverkiezing Gods uiteen, uitgaande van de Schrift, via de Catechismus, via Calvijn, via Kuyper tot op de toen gangbare inzichten. In zijn peroratie riep hij uit: en daarom is het zo dwaas, wanneer het Leger des Heils op onze straathoecken staat te zingen: 'ook voor u is er plaats'; want daarmee gaat het Leger des Heils buiten zijn boekje: alleen God de Heere wijst aan voor wie er plaats is, Hij verkiest en verwerpt. Nog vragen?

Ik zag mijn vinger omhoog gaan. Kan het Leger des Heils iemand de zaligheid bezorgen door te zingen zoals het doet?

Antwoord: nee! En daarom is het zo dwaas... enz.

Tweede vraag: kan het Leger iemand uit Gods Boek des Levens zingen?

Antwoord; gelukkig niet.

Derde vraag: wat doet het Leger des Heils dan verkeerd?

Het derde antwoord is nooit gekomen.

In later jaren werd het gesprek voortgezet. Men probeerde mij te overtuigen dat God „Jacob heeft liefgehad maar Ezau gehaat”, hetgeen – daar God alwetend is – dus van eeuwigheid zo was vastgesteld. Ook dat de Heere de Egyptische Farao heeft 'verwekt' (toen nog vertaald met: in het leven geroepen) teneinde door diens verzet en ondergang tot meerdere ere te komen! Ik las de Bijbel, en die stijfde mijn verzet tegen alles, wat het Evangelie der genade aantastte. Eens bezocht ik na de morgendienst een kuyperiaanse predikant. Ik vroeg hem of in Gods raadsplan geen plaats was voor onze dagelijkse bekering, voor het werken van onze zaligheid, voor het doen van Gods geboden uit dankbaarheid; of God dan de mens geen onrecht deed, met hem als willoos schepsel ter wereld te brengen. Het antwoord was in alle toonaarden: „uitverkoren van eeuwigheid”, „Gods souvereine wil”, „vaten ter ere en vaten ter onere”; alles wees op een grillig despotisme, afgewisseld met despotische grilligheid. In de middagpreek kwam deze predikant nog even op zijn stokpaardje terecht. Hij scheen blij met zijn vondst en riep: „verre zij God van onrecht”, want: „De Heer is recht in al zijn weg en werk!” Hij keek mij aan en wees naar mij. Ik heb krachtig nee geschud en psalm 145:6 opgezocht. Daar las ik:

*„De Heer is recht in al zijn weg en werk,
zijn goedheid kent in 't gans heelal
geen perk.
Hij is nabij de ziel, die tot Hem
zucht,
Hij troost het hart, dat schreiend tot
Hem vlucht,
dat ongeveinsd in 't midden der
ellenden
zich naar Gods troon met zijn ge-
beên blijft wenden.
Hij geeft de wens van allen, die Hem
vrezin,
hun bede heeft Hij nimmer afgewe-
zen.”*

Toen ik zo ver was, brak ik in tranen en vluchtte de kerk uit. Als een brandhout uit het vuur gered, van deze zeer menselijke en afschuwelijke vertekening van Gods genadige uitverkiezing, die niet wil dat er ook maar één verloren gaat, maar dat zij allen tot bekering komen.

Terug naar Hogg

Vergeef dit uitstapje; het heeft alles met Hogg's boek te maken. Hogg heeft met ijzeren konsekventie de afschuwelijkheid van deze dodelijke prediking aan de kaak gesteld. Opdat wij zouden geloven in een Schepper, die zo lief deze kosmos had, dat Hij zijn enige zoon gegeven heeft: opdat ieder die in Hem gelooft

niet verloren zou gaan maar het eeuwige leven beërven. Niet straks. Nú al.

Noten

*) En dan te bedenken, dat het juist Calvijn was die sprak van *ecclesia reformata semper reformata*; overdrachtelijk: van onze bekering, gevolgd door een dagelijkse bekering!

**) Aan Hogg's knappe vooruitgreep op de latere diepte-psychologie (een Jekyll & Hide-achtige persoonlijkheidssplitsing, waarbij de ene helft niet weet wat de andere uitspookt) gaan we nu voorbij.

Dr. G.Ph. Scheers,
Philippus Jacobus Hoedemaker.
Herdruk t.g.v. 150ste geboortedag.
298 blz., f 34,50.
ISBN 90 5030 128 2.
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden.

Drs. H. de Leede e.a.,
Onder de regenboog.
Vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping.
74 blz., f 6,50.
ISBN 90 70744 66 X.
Uitg. Echo, Amersfoort.

J.H. Gunning J.Hz.,
Een bede voor elke dag.
(23e druk)
160 blz., f 12,50.
ISBN 90 5030 102 9.
Uitg. J.J. Groen en zoon, Leiden.

Martie Vollenhove-Meijer,
Geen toekomst zonder Israël.
Gods heilsplan voor Israël en de volken.
95 blz., f 14,90.
ISBN 90 297 0911 1.
Uitg. J.N. Voorhoeve, Den Haag.

C. van Atten e.a.,
Rondom de Bijbel.
Deel 6: Geloof belijden.
Catechese.
69 blz., f 8,90.
ISBN 90 6064 708 4.
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

A.F. Troost,
Uw lente is ontloken.
Gedichten.
47 blz., f 11,90.
ISBN 90 239 1586 0.
Uitg. Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage.

Drs. W. Kats,
De omgekeerde wereld.
Gedachten over de Lofzang van Maria.
87 blz., f 11,50.
ISBN 90 71078 73 6.
Uitg. Filippus, Arnhem.

Opbouwend?

U weet vast wel iemand die een abonnement zou 'moeten' hebben op OPBOUW.

Als u hier een naam en adres invult sturen wij een proefnummer. (U mag ook bellen: tel. 02154-23546)

NAAM:

ADRES:

PC/Wpl.:

Sturen naar: Adm. Opbouw
Postbus 258
3740 AG Baarn

W. Smouter, Rijswijk

Een diakonale gemeente (2, slot)

Jezus Christus zelf is het, die zijn discipelen de houding geleerd heeft die noodzakelijk is voor een diakonale taak van de gemeente. We zagen vorige week, dat Hijzelf de discipelen in de voetwassing een voorbeeld van nederigheid gaf. Het is metterdaad Gods bedoeling, dat deze houding kenmerkend is voor ons allemaal. Dat we ons allen jegens elkaar omgorden met nederigheid. En vooral: dat we dat doen in de navolging van Christus.

Bijzonder duidelijk blijkt dat in Filippenzen 2, waar Paulus de gemeente op klemmende wijze oproept tot dienstbetoon. „Laat die gezindheid bij u zijn, welke ook in Christus Jezus was, die, in de gestalte Gods zijnde, het Gode gelijk zijn niet als een roof heeft geacht, maar Zichzelf ontdigd heeft en de gestalte van een dienstknecht heeft aangenomen, en aan de mensen gelijk geworden is” (vs. 5-7). Wanneer we hier oproepen worden tot dienstbetoon, tot de geïndheid van Christus, dan is Christus niet alleen de *norm* waaraan we onszelf moeten meten, maar ook de *bron* van onze houding. Uit zijn offer putten we de kracht; alleen als we met Hem gestorven en opgestaan zijn kunnen we bij ons dienstbetoon werkelijk letten op het belang van de ander.

De gebruikelijke gang van zaken in onze gemeenten is om, zodra er een bepaalde noodzaak toe is, te gaan zoeken naar mensen die hulp kunnen bieden. Is er geen nood, dan zoek je ook niet naar mensen. Ten aanzien van de ambtsdragers ligt dit al heel eenvoudig: doorgaans is er een vastgesteld aantal 'functies'. Als er een vacature is, zoek je naar vervulling daarvan en als dat gelukt is is er niemand meer nodig. Maar zo geldt dat ook voor andere taken in de gemeente. Pas wanneer er werk te doen is, zoek je naar arbeiders. Dit lijkt ook het meest voor de hand te liggen: wie gaat er nu werk zoeken?

Erbij betrokken worden

Maar hoe kijken we er dan tegen aan, als er leden van de gemeente zijn, die 'erbij betrokken' willen worden? Zowel als ze hier zelf om vragen als ook wanneer je de stellige indruk hebt dat ze dit nodig hebben. Is dit legitiem, mag dit wel en moeten we hierop ingaan? Ik meen van wel.

In 1 Kor. 12: 12-31 bespreekt Paulus de twee meest gangbare redenen om de kerk voor gezien te houden. Hij spreekt daar over de gemeente onder het beeld van één lichaam

met vele leden. Het is heel wezenlijk voor het functioneren van een lichaam, dat alle ledematen met elkaar verbonden zijn. Nu noemt Paulus twee mogelijke storingen. Ik zet ze hier onder elkaar:

a „indien de voet zeggen zou: omdat ik niet de hand ben, behoort ik niet tot het lichaam, behoort hij daarom niet tot het lichaam?” (vs. 15-19)

b „en het oog kan niet zeggen tot de hand: ik heb u niet nodig” (vs. 20-25).

Er zijn dus twee manieren, waarop een lid ten onrechte buiten de gemeenschap van het lichaam kan komen te staan. In de eerste plaats als hij zelf zegt: ik hoor er niet bij, ik tel niet mee. Maar de tweede ernstige storing is als tegen iemand gezegd wordt: wij hebben u niet nodig! Beide keurt de apostel op gelijke wijze af als onmogelijk binnen de gemeente van Christus.

Nu lijkt het me niet toevallig, dat de apostel in de eerste plaats het gevaar signaleert dat iemand zelf ten onrechte zegt: „ik hoor er niet bij”. We moeten bepaald niet vergeten, dat ieder mens in dit opzicht z'n eigen verantwoordelijkheid heeft. Laat ieder maar eerst bij zichzelf te rade gaan of hij niet ten onrechte mokt. Toch wordt ook de andere zijde belicht. En dat is de situatie, dat vanuit de gemeente tegen een van de leden wordt gezegd: „wij hebben u niet nodig”. Letten we hierbij op de formulering. De bevoordingen lopen niet parallel. Paulus suggereert niet dat er gezegd zou worden: „jij hoort er niet bij”. Dat zou uiteraard helemaal erg zijn, maar de apostel formuleert scherper. We behoren óók niet te zeggen (of uit te stralen) dat iemand *niet nodig* zou zijn. Wel gemist kan worden.

Andersom denken

Me dunkt dat hierin een belangrijke richtlijn zit voor de inschakeling van de gemeente. Het wordt minder vanzelfsprekend om alleen te kijken 'of we iemand nodig hebben'. We zullen ons ervoor hebben in te spannen, dat niemand in de gemeente zich 'onnodig' voelt. Misschien vraagt dat van ons om te leren *andersom* te denken. Meer gericht op de inschakeling van gemeenteleden dan op het klaren van de klus. Ambtsdragers die meer zoeken naar de aanwezige gaven in de gemeente dan dat ze de hele pastorale en diakonale last met zich meedragen. Gemeenteleden die geen ambtsdragers verkiezen om van het werk af te zijn, maar om zich te laten toerusten

tot dienstbetoon. Die daarbij niet nalaten om de ambtsdragers te wijzen op problemen die er zijn en op mogelijkheden om hier iets aan te doen.

Van dit andersom denken biedt de Here Jezus zelf een uitnemend voorbeeld in de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard (Mat. 20: 1-16). We komen daarin het merkwaardige element tegen dat de heer van de wijngaard tot vijf keer toe naar de markt gaat om werknemers te zoeken. Wij zijn geneigd om te denken: wat mankeert die man toch? Was hij niet in staat om een behoorlijke werkplanning te maken? Viel het werk zo tegen? En stellig, vanuit bedrijfsmatig standpunt lijken deze gangen naar de arbeidsmarkt meer op paniekmaatregelen dan op verstandig beleid. Zeker die keer dat hij op het elfde uur ging. Echter: als we zó lezen hebben we van de gelijkenis niets begrepen. Het motief is geen ogenblik dat het werk niet gereed zou komen. Het motief is in vers 3 te vinden: de heer ging naar buiten en „zag nog anderen werkloos op de markt staan”. Het enkele feit dat hij mensen werkloos terzijde zag staan was voor hem reden om hen in de wijngaard te roepen. Of dat ook andersom denken is! In navolging van de grote Heer van de wijngaard moesten wij maar proberen hier ernst mee te maken. In het diepe besef dat *alle* diakonaal werk in de strikte zin van het woord genade is. Wij *mogen* meewerken en de anderen mogen dat ook. Opdat niemand het gevoel heeft: ik ben niet nodig!

„Een diakonale gemeente” is de titel van de brochure, waaruit nu en in het vorige nummer een deel werd gepubliceerd. De brochure zelf (32 pag.) kost f 2,50 per stuk. De verzendkosten zijn f 2,- ongeacht het aantal. Te bestellen door overmaking op giro 620511 t.n.v. Ned. Geref. Kerk van Rijswijk, te Delft, met vermelding: diakonaat.

H. Algra, Den Helder

Gereformeerde psychiatrie (1)

Het gebeurt niet vaak dat een 400 bladzijden tellend proefschrift van begin tot eind boeit. Bij het lezen van de dissertatie van Van Belzen over de geschiedenis van de gereformeerde psychiatrie heb ik me echter geen moment vervuild... (1)

Het proefschrift van Van Belzen is zeker niet alleen van belang voor mensen die geïnteresseerd zijn in de geestelijke gezondheidszorg. Het boek daagt uit tot bezinning op de identiteit van veel christelijke instellingen. In hoeverre komt onze levensbeschouwing tot uiting in ons handelen? In 'Opbouw' werd deze vraag onlangs nog aan de orde gesteld (2).

Thema

Wat was het doel dat Van Belzen zich had gesteld bij zijn onderzoek? Hij wilde meer te weten komen over de rol die aan de religie werd toegekend binnen de theorie over, en de behandeling van geestesziekten. Aangezien vorige generaties in ons land vaak een christelijke achtergrond hadden, moet ook in psychiatrische ziektebeelden het geloof een rol hebben gespeeld. In hoeverre werd hiermee in de behandeling rekening gehouden? Welke gedachten hadden de behandelaars over rol van de religie? Daarnaast wilde Van Belzen te weten zien te komen op welke wijze men aan de levensbeschouwing in de praktijk gestalte gaf.

De Vereeniging

In 1884 werd de Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen en Zenuwlijders in Nederland opgericht. Eén van de belangrijkste doelstellingen van deze Vereeniging was het ontwikkelen van een christelijke psychiatrie. Men wilde de psychiatrische theorie en praktijk opbouwen op grondslag van de gereformeerde beginselen. Hoewel de Vereeniging niet van de Gereformeerde kerken uitging, was er – door het in de statuten noemen van de gereformeerde belijdenisschriften – wel sprake van een sterke band met die kerken. Omdat de doelstellingen nauw aansloten bij het onderzoeksdoel dat Van Belzen voor ogen stond heeft hij het werk van deze Vereeniging tot onderwerp van zijn studie gemaakt.

Godsdienst als geneesmiddel

De Vereeniging zette zich sterk af tegen de bestaande psychiatrische inrichtingen. Men vond deze ontoereikend. Gereformeerde christenen mochten hun patiënten niet toevertrouwen aan 'inrichtingen waar men het bloed van Christus niet kent', sterker nog: deze inrichtingen zouden zelfs schadelijk zijn voor de aan hun zorg toevertrouwde patiënten. Van de christelijke hulpverlening mocht men meer verwachten dan van neutrale instellingen, omdat men zich met Gods hulp van factoren kon verzekeren die op andere instellingen niet konden worden aangewend. Immers: 'ware godsdienst, in de Heilige Geest geopenbaard, is een geneesmiddel'.

Uitwerking

Veel toespaken uit de eerste jaren van de Vereeniging wijzen erop dat men heeft geprobeerd de doelstellingen verder uit te werken. De stuwende kracht achter dit streven was Ds. Lucas Lindeboom, die gedurende een lange reeks van jaren voorzitter van de Vereeniging was. Hij was er stellig van overtuigd dat het christelijk beginsel op het praktisch terrein van de psychiatrie toekomst had. Van Belzen vat de visie van Lindeboom als volgt samen: „Geloof en wetenschap kunnen niet gescheiden worden; de wetenschap moet in het geloof gefundeerd worden. Vooral voor de psychologie en de psychiatrie is de Heilige Schrift van belang; zij bevat de voor deze wetenschappen noodzakelijke en nergens elders verkrijgbare informatie over de 'ziel'. Bovendien was Lindeboom van mening dat de uitkomsten van de wetenschap vaak ook al in de bijbel teruggevonden kunnen worden. De invloed van geloof en bijbel moest in alle wetenschappelijk werk terug te vinden zijn”.

Verwachting en teleurstelling

De groei van het werk van de Vereeniging was indrukwekkend. In 1886 werd de eerste inrichting geopend (Veldwijk in Ermelo), daarna volgden Bloemendaal (Loosduinen, 1892), Dennenoord (Zuidlaren, 1895), Wolfheze (Wolfheze, 1907) en Vogelenzang (Bennebroek, 1929). Bovendien kwamen uit het werk van de Vereeniging ook de leerstoel psychiatrie aan de Vrije Universiteit en de Valeriuskliniek in Amsterdam voort. Zo werd een vereniging van gereformeerde signatuur het grootste psychiatri-

sche verband in Nederland.

Het snel uitbreidende werk van de Vereeniging bleek – paradoxaal genoeg – een em te zetten op de ontwikkeling van een eigen gereformeerde psychiatrie. Daarom gingen de gedachten al spoedig uit naar iemand die zou kunnen worden vrijgesteld voor het ontwikkelen van een wetenschappelijk verantwoorde eigen psychiatrische visie. uiteindelijk wordt prof. L. Bouman in 1907 voor dit werk als hoogleraar aan de Vrije Universiteit benoemd.

In het proefschrift van Van Belzen wordt uitgebreid beschreven hoe Bouman voortdurend heeft geprobeerd een eigen theorie te ontwikkelen. Vanuit zijn neurologische achtergrond (waarbij men de oorzaak van stoornissen vooral in de werking van de hersenen zoekt) bleek het echter erg moeilijk om duidelijk aan te geven hoe dit onderzoek als basis voor de ontwikkeling van een christelijke psychiatrie zou kunnen dienen. „Nu had men, juist omdat de gestichtsartsen zich hier ook al niet toe konden zetten, hiervoor een man vrijgesteld, en die deed het ook al niet!” zo verwoordt Van Belzen de teleurstelling van de achterban en in het bijzonder van Lindeboom. Al spoedig na een openlijk konflikt tussen ds. Lindeboom en Bouman (in 1921) vertrekt Bouman als hoogleraar naar Utrecht.

Lindeboom en Bouman waren beiden overtuigd van het belang van een synthese tussen geloof en wetenschap; beiden waren 'onverdacht gereformeerd'. Dat het tot spanningen kwam had te maken met een verschil in visie op de wijze waarop het geloof een plaats zou moeten krijgen in de wetenschap. Dat spanningsveld bestaat nog steeds binnen de psychologie en de psychiatrie, waar ideaal en werkelijkheid maar al te vaak botsen. Nog altijd worstelen veel overtuigde christenen met de vraag op welke wijze hun geloof gestalte kan krijgen in de weerbarstige praktijk van wetenschap en hulpverlening...

Literatuur:

- (1) Dit artikel is gebaseerd op de inhoud van deel 1 en 2 'Psychopathologie en religie' door Dr. J.A. van Belzen. Van dit proefschrift verscheen een handelseditie bij uitgeverij Kok in Kampen (400 pagina's, f 49,50).
(2) Drs. D. van der Molen: Geloofwaardig helpen (Opbouw, 7 juli 1989).

J.C. Janse

Lokale cultus gewettigd (2)

of alleen offeren bij het centrale heiligdom? - Deuteronomium 12

Onderscheid tussen het godsdienstige en het profane slachten

Wanneer de kwestie van het al of niet geoorloofd zijn van de lokale cultus aan de orde komt, zul je goed moeten letten op het onderscheid tussen het godsdienstige en het profane slachten.

Het zoeken van verzoening en het betuigen van dank aan de HERE moest plaats hebben daar waar de HERE Zelf Zich liet vinden – bij het bloed der verzoening, dat heen wees naar Christus.

De HERE heeft dat niet pas in Josia's dagen, maar van het begin af aan Israël ingeprent. Mozes heeft dat voordat ze Kanaän binnengingen – zoals er uitdrukkelijk bijgezegd wordt: toen ze de Jordaan nog niet overgetrokken waren (Deut. 12:10) – aan het volk voorgehouden. Denk er om: als ze straks eenmaal woonden in het land dat de HERE hen zou doen beërven, „dan zult gij naar de plaats, die de HERE, uw God verkiezen zal om daar Zijn Naam te doen wonen, alles brengen wat Ik u gebied: uw brandoffers en slachtoffers, uw tienden en wijgeschenken, enz.” (Deut. 12:11).

Bij het maaloffer of vredeoffer, ook wel dankoffer genoemd, werd een deel van het vlees aan de priesters gegeven. Het andere deel was bestemd voor de offeraar zelf. Die mocht er met zijn gezin een offermaaltijd van houden – met de Leviet van zijn woonplaats erbij – en „zich verheugen voor het aangezicht des HEREN” (Deut. 12:12).

David zingt in Psalm 22 kennelijk van deze gelofteoffers, waarvan de genodigden 'tot verzadiging toe' mochten eten:

„Van U komt mijn lof in een grote gemeente,
mijn geloften zal ik betalen
in tegenwoordigheid van wie Hem vrezen.
De ootmoedigen zullen eten en verzadigd worden...”

We denken hier ook aan het grote offerfeest bij de tempelinwijding, dat voor die gelegenheid gecombineerd werd met het Loofhuttenfeest, en waaraan heel het volk aan de overvloedige feestmalen deelgenomen heeft (1 Kon. 8:62-66).

Het profane slachten was van dit alles echter door de HERE streng onderscheiden.

Na de bepaling dat ze hun offers niet mochten brengen op elke willekeurige plaats (Deut. 12:13, 14), zei Mozes: „Gij moogt evenwel slachten en vlees eten zoveel gij wilt, overeen-

komstig de zegen, die de HERE, uw God, in al uw woonplaatsen geeft, de onreine zowel als de reine mag daarvan eten, als van een gazel en van een hert;...” (zoals men aan een gewoon feestmaal wildbraad eet). (Deut. 12:15).

Wilden ze uit hun kudden een dier slachten, om thuis weer eens lekker een stukje vlees te eten, dan was daar geen enkel bezwaar tegen. Alleen mocht het *geen godsdienstige maaltijd* worden, bij hen thuis – zoals de *heidenen* deden, die ter bevrediging van hun godsdienstige behoeften, *van iedere slachtplaats een offerplaats maakten*.

Als de afstand tussen hun woonplaats en de plaats die de HERE verkiezen zou, te groot was...: geen bezwaar, eet rustig thuis vlees, maar eet het als van een hert of een gazel. En: niet godsdienstig! (Deut. 12:20-22).

Immers, aan de gewoonte van de heidenen, om van elke slachtplaats een offerplaats te maken, lag de gedachte ten grondslag, dat de godheid het maximum van onze godsdienstige prestaties eist, en dat de mens het 'goed moet maken' met zijn godsdienstig leven.

Maar de Israëliet behoefde het niet zelf 'goed te maken' door veel godsdienstigheid.

Dat is de gedachte van de religieuze naturen, als van Manasse, die zelfs zijn eerstgeborene offerde voor de godheid.

Maar op de vraag: „Zal ik mijn eerstgeborene geven voor mijn overtreding?”, antwoordde de profeet Micha: „Hij heeft u bekendgemaakt, o mens wat goed is en wat de HERE van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben, en ootmoedig te wandelen met uw God”. (Micha 6:7,8).

De religieuze naturen spreken over hun godsdienst.

Maar de HERE sprak van Zijn verbond, waarin Hij het 'goed maakt', door het bloed der verzoening en waarin Hij van Zijn volk alléén vraagt: geloof en bekering, als wandelen in het verbond.

Dit is een belangrijk gegeven, dat voor de vraag of men op één of meerdere plaatsen offeren mocht – de vraag van de lokale cultus of centraal heiligdom – m.i. doorslaggevend is.

Elkaar tegensprekende voorschriften?

De vraag is nu: Spreken Exodus 20:24-26 en Deuteronomium 12 el-

kaar tegen? Onmiddellijk na de wetgeving op de Sinaï, waarschuwde de HERE er Zijn volk nog eens uitdrukkelijk voor, dat ze geen zilveren of gouden afgoden zouden maken (Ex. 20:23). En toen volgde direct een voorschrift over hoe het dan wél moest:

„Een altaar van aarde zult gij voor Mij maken en daarop offeren uw brandoffers en uw vredeoffers, uw kleinvee en uw runderen. Op welke plaats (waar ze toen naar toe zouden reizen, vanaf de Sinaï) waar Ik mijn naam doe gedenken, zal ik tot u komen en u zegenen”.

De moeilijkheid is nu, dat men hierin een voor Israël ten allen tijde geldende wet heeft willen lezen, als zou het geoorloofd zijn op alle plaatsen, overal in het land, de HERE offeranden te brengen. En dat is dan in strijd met de gedachte dat Israël op één bepaalde plaats moest offeren, n.l. in het centrale heiligdom – de passage van Deut. 12:5 v.v., 'de plaats die de HERE verkiezen zal'. Spreken ze elkaar inderdaad tegen?

Allereerst een enkele opmerking wat Exodus 20 betreft: Toen de HERE dit afkondigde was er nog geen centrale plaats voor de eredienst – de tabernakel was nog niet gebouwd. Toen beloofde Hij, dat als Israël Hem zocht – niet in afgodische cultus, zoals ze in Egypte hadden gezien, maar in de lijn van de aartsvaders – zij een altaar voor Hem bouwen mochten en Hij tot hen zou komen en hen zou zegenen.

Zoals Mozes dan ook deed. Hij bouwde een altaar voor de HERE, onderaan de berg (Ex. 24:4). Zoals het ook in dezelfde lijn lag dat Jozua een altaar bouwde op de berg Ebal – omdat de HERE dat uitdrukkelijk geboden had.

Maar het moesten altaren zijn van zoden of van onbehouwen steen. Geen blijvend altaar. Het moest na gebruik weer snel vervallen. Zolang Israël 'de plaats der rust' niet bereikt had, zou de HERE zelf voor het bouwen van zo'n altaar bevel geven. Calvin schreef in zijn commentaar op Jozua 8:31: „Ook liet God de plaats niet door het volk zelf uitkiezen, maar hield het recht steeds aan Zichzelf”.

Terecht was Israël er later dan ook beducht voor om op eigen gelegenheid een altaar op te richten. Dat blijkt uit Jozua 22, waar de ene helft van Israël de andere bezweert toch geen altaar voor de HERE te bouwen bij de Jordaan, om offeranden te brengen. Eerst als zij horen dat het als een 'getuigenis' bedoeld is zijn ze gerust.

Men zou eerst van een afwijking kunnen spreken in het geval van Gideon (Richt. 6:24), maar men vergeet het bijzondere van zijn positie en situatie niet.

Maar dan nadert het moment waarop de HERE Zelf de plaats aanwijst die Hij verkiest. Dat gebeurt in Davids dagen. David ontvangt van Godswege het bestek van een tempel, die er bijna vier eeuwen zal staan. Salomo, die hem bouwt, is 'de man van rust' (1 Kron. 22:9). David zong in Psalm 132 van die verkiezing:

Want de HERE heeft Sion verkoren, Hij heeft het Zich ter woning begeerd:

dit is mijn rustplaats voor immer, hier zal Ik wonen, want haar heb ik begeerd. (vs 13,14)

Dan wordt Deuteronomium 12, over de plaats die de HERE verkiezen zou, om zo te zeggen *vervuld*.

De in Deut. 12 bedoelde situatie treedt in. Maar het spreekt Exodus 20 niet tegen of is er niet mee in strijd. Want ook in Ex. 20 was al aan

Israël geleerd niet naar eigen believen te handelen en overal offerplaatsen te stichten, zoals de heidenen deden. Het moest wachten tot het de HERE behaagde voor Zijn Naam ergens gedachtenis te stichten. In Deut. 27 komt er dan een uitvoerige opdracht voor het bouwen van een altaar van onbehouwen stenen op de berg Ebal (vs. 4,5).

Er is geen reden om Ex. 20 en Deut. 12 tegen elkaar uit te spelen.

Er is ook geen reden om te verklaren dat de centralisatiegedachte van Deut. 12 pas in de dagen van Josia 'klaar gemaakt' is.

En in verband met het essentiële belang van de dienst bij het-bloed-der-verzoening-alleen, is het niet plausibel om te veronderstellen, dat de HERE de scherpe onderscheiding van godsdienstig en profaan, pas in 'een late tijd' zou geopenbaard hebben.

Daar is ze te belangrijk voor in de dienst van de HERE.

(wordt vervolgd)

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Beeldenstorm

Uitzendingen op de televisie, die oude kerken en kunstwerken laten zien hebben altijd mijn belangstelling. Als er tijdens zo'n reportage met afkeuring wordt verteld hoe beeldenstormers 'kunst met grote K' hebben vernield, schaar ik me met genoeg onder de kijkers, die hun calvinistische voorouders hoofdschuddend onder de loupe te nemen. Je krijgt dan meteen een plezierig cultuurminnend idee van jezelf en dat is toch ook weer mooi meegenomen.

Dit jaar hebben we onze vakantie in België doorgebracht. Reinier, onze jongste, kwam thuis met zoveel hunkerende verhalen over vriendjes en vriendinnetjes, die met vakantie naar het buitenland zouden gaan, dat wij een boerderijtje in de Ardennen huurden. Wij hebben de gelegenheid niet gehad om blasé te worden, dus België is voor ons zeer buitenlands.

Er is toch wel enige vooruitgang te zien in de kwaliteit van onze vakantie-verblijven. Vroeger kwamen we in een verbouwde stal terecht en nu in het woongedeelte van een boerderij.

De familie, waar wij het boerderijtje van huurden, was duidelijk Rooms-Katholiek en getuigde daar in stilte van door ieder beschikbaar plekje te vullen met 'boeken der leken'. Boven de voordeur was een piepklein

kapelletje uigebiteld, waarin een apostel wat nors naar beneden keek. In de gang hingen platen van heiligen en teksten. Ook hingen er boven tafel en bed kruisjes in soorten en maten.

„Ik ruik wierook”, zei ik toen de boerin ons alleen had gelaten. Mijn man snoof. „Da's gewoon mest”, verbeterde hij.

Wij pakten koffers uit en Reinier kreeg de slaapkamer waar het schilderij hing van een zoet glimlachende vrouw die vijf kindertjes met doorzichtige vleugeltjes wenkte.

Van die glimlach met werd ik narrig. Als je zo'n vrouw in het echt tegen kwam zou je onmiddellijk denken: „Mens... doe gewoon”. Maar een schilderij is niet voor verbetering vatbaar. Al kijkend voelde ik een warme sympathie opkomen voor mijn calvinistisch voorgeslacht: „Ze hadden groot gelijk, dat ze die beelden in de kerk vernielden” zei ik vol overtuiging. „Ik had meegedaan”. Mijn man knikte „Ik zie jou wel met een schuimspaan een madonna te lijf gaan.. dat was wel iets voor je geweest, ja”.

De streek waar we vakantie hielden was schitterend mooi. Midden in de week kwamen onze zonen, die thuis waren gebleven, een paar dagen om de verjaardag van onze oudste in de familiekring te vieren. We stapten die morgen kwart over negen in de auto, om in het naburige plaatsje gepast feestelijk voedsel in te slaan.

De straten ware nog uitgestorven, zodat wij veronderstelden dat de winkels hier pas om half tien of zo zouden opengaan. Bij de benzinepomp zagen we een man staan en we gingen naar hem toe om te horen of onze vermoedens juist waren.

Op onze vraag hoe laat de winkels opengingen antwoordde hij vriendelijk: „Het is vandaag zondag... Ze blijven dicht”. Verbijsterd keken wij elkaar aan. In de ogen van mijn las ik: „Zou het nou toch waar zijn. Dat van de Belgen”. Toen zei hij zachtmoedig maar beslist: „Het is vandaag dinsdag de vijftiende”.

De man schudde zijn hoofd: „Voor ons is het zondag... Het is Hemelvaartsdag vandaag.”

„Die is gewoon knots”, dacht ik medelijdend.

Maar toen verduidelijkte hij: „Het is Maria Hemelvaart vandaag. Vieren jullie dat dan niet in Holland”.

„Ho...” zeiden wij, „Nee... dat is bij ons geen vrije dag”. „In Duitsland ook niet... Daar zijn de winkels wel open”, lichtte hij ons in. Zijn gezicht vertelde ons, wat zijn mond zweeg: Ook zulke HEIDENEN.

Gelukkig zaten we maar zeven kilometer van de grens af, dus we hoefden niet te vasten op deze feestdag. Onderweg vond ik nog een paar scherven. Die waren overgebleven van het beeld van een ruimdenkende vrouw zonder vooroordelen. Ik schopte ze opzij. Opgeruimd staat netjes.

M.R. van den Berg, Utrecht

Over het schortje van de nederigheid

Wederkerigheid of groepsgebeuren?

Zojuist heb ik in mijn studeerkamer Schmoller bovenop Trommius gelegd. Natuurlijk zijn dat geen mensen. Het is niet mijn gewoonte op een dergelijke manier met mensen om te springen. Ooit waren het wel mensen. Maar tegenwoordig zijn het boeken. Ze liggen nu, opengeslagen en wel, op mijn bureau op elkaar. Uiteraard is dat op zich een weinig interessante mededeling. Maar bij wie het artikel van prof. dr. D. Holwerda 'Elkander onderdanig' (in Opbouw van 4-8-'89 e.v.) gelezen heeft, brengt ze wellicht een belletje aan het rinkelen. In een bespreking van mijn uitleg van Ef. 5:21 v.v. voert hij Schmoller en Trommius ten tonele om aan te tonen, dat 'elkaar' niet altijd naar wederkerigheid verwijst, maar ook vaak alleen maar aanduiding is van een groepsgebeuren.

Om de posities even kort samen te vatten: in mijn uitleg stel ik, dat de opdracht elkaar onderdanig te zijn het karakter van wederkerigheid draagt voor alle groepen gemeentelieden die Paulus in deze verzen noemt: vrouwen, mannen, kinderen, ouders, slaven en heren. Volgens Holwerda is dat niet te handhaven, omdat zo de gezagsverhoudingen die daar ook aan de orde zijn, weggevoerd worden. De oproep tot onderdanigheid geldt z.i. alleen voor de (gehuwde) vrouwen, de kinderen en de slaven. In zijn artikel wijst hij uitvoerig aan, dat het wederkerig voornaamwoord 'elkaar' in een levende taal heus niet altijd wederkerigheid impliceert. De voorbeelden die hij noemt (o.a. dat van Trommius en Schmoller) laten dat onomstotelijk zien. En het kost me dan ook geen enkele moeite hem op dit punt bij te vallen. Hij heeft gelijk: 'elkaar' verwijst net per definitie naar wederkerigheid.

Geen logicistische benadering

Anderzijds is het natuurlijk ook waar, dat 'elkaar' evenmin per definitie wederkerigheid uitsluit. Of er al dan niet van wederkerigheid sprake is, moet blijken uit het verband. En het is op dit punt dat ik, ook na weging van Holwerda's argumenten, met hem van mening blijf verschillen. M.i. wijzen het tekstverband en ook, in bredere zin, de lijn die ik in de Schrift meen te zien, uit dat 'elkaar' hier wel degelijk een wederkerige betekenis heeft. Blijkbaar lees ik dit Schriftgedeelte dan toch met enigszins andere ogen dan prof. Holwerda. Ik wil graag een poging

wagen uit te leggen hoe ik tot mijn verklaring gekomen ben. Graag sluit ik mij van harte aan bij wat prof. Holwerda aan het slot van zijn artikel schrijft inzake het elkaar opscherpen in het recht verstaan van wat de Schrift zegt. Het zou een groot goed zijn, als we samen daaraan iets mogen bijdragen. Het verband zal moeten uitmaken of 'elkaar' al dan niet wederkerig moet worden opgevat, schreef ik al. Dat betekent dat ik het helemaal met Holwerda eens ben, als hij waarschuwt tegen een logicistische taalbenadering. Nu kun je, ook als je het gevaar van een dergelijke manier van lezen kent, natuurlijk in concreto toch wel eens in die valkuil terechtkomen. Ik hoop in het volgende duidelijk te maken, dat mijn verklaring van Ef. 5:21 v.v. althans niet aan dat manco laboreert.

Gelijkwaardigheid

Vrijwel alle voorbeelden die prof. Holwerda noemt om aan te tonen, dat 'elkaar' niet per definitie een wederkerige betekenis heeft, zijn zonder meer duidelijk. Het enige dat m.i. ook een andere interpretatie toelaat, is dat van 1 Cor. 11:33. Hoewel de verklaring van Holwerda het meest voor de hand ligt, kan ik met toch ook voorstellen dat er iets van wederkerigheid kan meeklinken, wanneer we ons nl. voorstellen dat het voedsel dat door de rijken en de armen werd meegenomen naar de samenkomsten, daar werd samengevoegd en vervolgens tijdens de maaltijd gelijkelijk verdeeld. Maar goed, dat is niet meer dan een detail-mogelijkheid die verder niet van invloed is op de centrale vraag: hoe moeten we Ef. 5:21 v.v. lezen? Om mijn verklaring van dit bijbelgedeelte in een wat breder kader te plaatsen, lijkt het me goed eerst aandacht te geven aan Gen. 1-3. In Gen. 1:27 wordt gesproken over de schepping van de mens. God schiep hen mannelijk en vrouwelijk, d.w.z. als tweërlei geslacht. Niet alleen de man maar ook de vrouw wordt door God adam (mens) genoemd (Gen. 5:1). Anders gezegd: mannelijk en vrouwelijk zijn voor God gelijkwaardig (wat overigens niet hetzelfde is als gelijk). Dat komt ook tot uitdrukking in Gen. 1:28. God zegende hen en God zei tot hen: weest vruchtbaar en wordt talrijk, vervult de aarde en onderwerpt haar, heerst over de vissen, enz. Dit vers wordt vaak getypeerd als de cultuuropdracht. Die kwalificatie is niet juist. Er is hier geen sprake van een gebod maar van een

zegen, precies zoals bij de dieren (vs. 22). Door Gods zegenende scheppingswoord krijgt de mens niet de opdracht maar de *aanleg* tot vruchtbaarheid en tot heersen over de schepping. Dat geldt blijkens de tekst ook voor de vrouwen. Ook zij hebben van God de *aanleg* gekregen om de aarde te onderwerpen en over de schepping te heersen. Het veelgehoorde argument dat het een scheppingsordinantie is, dat de vrouw geen leiding mag geven, is dus niet in overeenstemming met de letterlijke tekst van Gen. 1:28. Volgens Gen. 1 zijn man en vrouw door God volkomen gelijkwaardig bedoeld. Natuurlijk is er wel verschil (mannelijk en vrouwelijk). Maar dat leidt in Gods ogen niet tot ongelijkwaardigheid. Voor mijn besef is dit een uiterst belangrijk gegeven, waar in het verleden veel te weinig oog voor is geweest.

Elkaar in de ogen kijken

Het is eveneens van belang, dat in Gen. 1 het huwelijk nog niet aan de orde komt. Dat gebeurt pas in Gen. 2. In Gen. 1 gaat het over de plaats en de aanleg van man en vrouw in de totaliteit van de schepping. In dat kader is de verhouding tussen man en vrouw een andere dan in het huwelijk.

Die huwelijksrelatie komt ter sprake in Gen. 2: de mens en *zijn* vrouw (vs. 25). Er wordt daar verteld dat Adams vrouw geschapen wordt als een hulp die bij hem past (vs. 18). De Statenvertaling zegt: een hulp als die tegenover hem zij. Dat is dichterbij de grondtekst. Letterlijk staat er: een hulp als zijn tegenover. Gispert vertaalt: een hulp als zijn wederhelft. Voor mijn besef geeft dat de bedoeling iets duidelijker weer dan: een hulp die bij hem past. Dat is te gemakkelijk te associëren met een geschikte hulp in de huishouding die b.v. schoenen poetst. Uiteraard mag een vrouw dat wel doen, maar dat is niet iets dat uit deze tekst voortvloeit.

'Tegenover hem' drukt uit: man en vrouw staan in het huwelijk oog in oog met elkaar. Ze staan niet naast elkaar, zodat de een de ander niet ziet. Ze staan ook niet boven of onder elkaar, zodat de een op de ander neerkijkt. Maar ze staan tegenover elkaar, met het gezicht naar elkaar toe, zodat ze elkaar in de ogen kijken. Wanneer man en vrouw in het huwelijk elkaar niet meer in de ogen kunnen kijken, is er iets grondig mis met dat huwelijk.

Zo is de vrouw door God bedoeld: als een hulp die haar man recht in

de ogen kan kijken en zo zijn eenzaamheid opheft. Uit heel het verband blijkt dat het 'hulp zijn' bestaat in het teniet doen van de eenzaamheid van haar man.

Het is zeer opvallend, dat in Gen. 2 nergens gezegd wordt dat de man het hoofd is van zijn vrouw. Trouwens, we komen die uitdrukking in het hele Oude Testament nergens tegen. In het Nieuwe Testament stuiten we er wel op, en wel uitsluitend bij Paulus; in 1 Cor. 11 en in Ef. 5. Wanneer je Gen. 2 zorgvuldig doorleest, vind je ook niets dat in de richting van die uitdrukking wijst. Er valt in dat hoofdstuk nergens een spoor van onderschikking van de vrouw te signaleren. Het elkaar in de ogen kijken wijst juist een andere kant op.

Indammen

Dat heeft alles te maken met het feit, dat in Gen. 2 de zondeval nog niet heeft plaatsgevonden. Daarover krijgen we iets te horen in Gen. 3. De zonde heeft de verhouding tussen man en vrouw in het huwelijk ernstig aangetast en op een gruwelijke manier verwrongen. Eén van de gevolgen van de zondeval was nl.: uw man zal over u heersen (vs. 16).

Men is die woorden van God gaan lezen als een gebod. In het oude huwelijksformulier wordt onomwonden gezegd, dat het een *ordinantie* (d.w.z. een bevel, gebod) van God is, dat de man over zijn vrouw heerschappij zal hebben. En de vrouw wordt voorgehouden, dat ze deze *ordinantie* van God niet mag weerstaan.

Helaas werd dat een volkomen verkeerde interpretatie van Gen. 3:16 v.v. Er worden daar verschillende dingen genoemd: met smart kinderen baren, het heersen van de man over zijn vrouw, dorens en distels, in zweet brood eten en tot stof weerkeren. Uit het verband blijkt overduidelijk, dat we in dat alles niet met geboden te maken hebben, maar met een straf.

Ten aanzien van de dorens en distels heeft men dat altijd wel begrepen. Er is nooit een synode of kerkelijke instantie geweest die het bestrijden van dorens en distels verbod. Toch zou een dergelijk verbod nodig geweest zijn, als er in Gen. 3:16 v.v. sprake was van ordinanties van God. Maar iedereen beseft: we hebben niet met een gebod maar met een straf van God te maken. En je mag proberen de gevolgen van die straf in te perken. Als een boer de dorens en distels bestrijdt, verzet hij zich niet tegen Gods *ordinantie*, maar dan probeert hij alleen maar de doorwerking van de straf zoveel mogelijk te beperken. Dat mag. Het is geoorloofd de gevolgen van de straf zoveel mogelijk in te dammen, hoewel het nooit helemaal zal lukken.

Gen. 3:16 als leesbril

Maar als dat ten aanzien van de dorens en distels geldt, dan geldt dat ook ten aanzien van het heersen van de man over zijn vrouw. Het is geoorloofd de gevolgen van die verwringing in te perken. In een christelijk huwelijk mogen de dorens en distels van het heerschappij voeren van de man zoveel mogelijk uitgeroeid worden, al geldt ook hier dat het nooit volledig lukt.

Helaas gebeurde het tegenovergestelde. Men ging Gen. 3:16 als een gebod zien, d.w.z. als iets dat het leven beschermt, in plaats van als een verwringing. En vanuit dit 'gebod' verklaarde men alles wat men in de bijbel over de verhouding tussen man en vrouw in het huwelijk tegenkwam. Dit als een gebod opgevatte strafwoord werd de bril waarvoor men andere bijbelgedeelten ging lezen en interpreteren, met alle kwalijke gevolgen van dien.

Maar daar bleef het niet bij. Men ging die verkeerde interpretatie van Gen. 3:16 niet alleen toepassen op de huwelijksverhouding, maar ook op de verhouding tussen man en vrouw in het algemeen. Daardoor werd de straf van God door de mens zelf nog eens verduizendvoudigd.

Dynamiet

Wat kunnen we nu in het Nieuwe Testament over dit alles vinden? Wat de verhouding tussen man en vrouw in het algemeen betreft grijpt het Nieuwe Testament terug op de situatie zoals die was in den beginne (Gen. 1). In Christus, zegt Paulus in Gal. 3:28, is geen sprake van mannelijk en vrouwelijk. Dat betekent meer dan dat mannen en vrouwen gelijkelijk deel hebben aan het heil in Christus. Als er niet meer bedoeld was, zou er in vergelijking met de tijd van het oude verbond op dit punt niets uitgebouwd zijn. Ook in het Oude Testament deelden de vrouwen immers al in Gods heil. Wat Paulus in Gal. 3:28 schrijft, heeft wel degelijk consequenties voor de positie van de vrouw in de samenleving, een positie die zowel bij Israël als in de volkerenwereld ver beneden het peil van Gods oorspronkelijke opzet gezakt was.

Paulus' opmerking legde dan ook dynamiet onder de opvattingen van de rabbijnen en onder de gangbare praktijk in de joodse samenleving. De vrouw verkeerde daar in een positie van onmondigheid. Aan vrouwen onderricht in de Thora geven werd door de rabbijnen als verspilde moeite beschouwd. Bekend is de uitspraak van een rabbi die zei: je kunt de Thora beter verbranden dan haar onderwijzen aan een vrouw. In de synagogale samenkomsten telde vrouwen niet mee. Om een wettige samenkomst te hebben was de aanwezigheid van tien mannen ver-

eist. Wanneer er slechts negen mannen waren, kon de samenkomst niet doorgaan, ook al waren er meer dan vijftig vrouwen aanwezig. Tijdens die samenkomsten zaten de vrouwen apart in een afgescheiden ruimte, vanwaaruit ze niet actief aan de dienst konden deelnemen. Bovendien hadden getuigenverklaringen van vrouwen in rechtszaken geen enkele rechtskracht.

Het Nieuwe Testament maakt ondubbelzinnig duidelijk, dat de opmerking van Paulus in Gal. 3:28 veel meer wil zeggen dan dat ook de vrouw mag delen in de vergeving der zonden. Dat er in Christus geen sprake meer is van mannelijk en vrouwelijk gaat op allerlei manieren blijken en doorbreekt het hele joodse samenlevingspatroon.

Praktische consequenties

Zo zijn vrouwen de eerste getuigen van Christus' opstanding en ze moesten dat bericht overbrengen (zie Matth. 28:7 v.v.). Als Paulus en Silas in Filippijzen, vinden ze op de sabbat op de gebedsplaats alleen maar vrouwen. Kennelijk zijn er geen mannen om een wettige synagoge-dienst te kunnen houden. Maar dat is voor Paulus en Silas geen reden om onverrichter zake weer te vertrekken. Integendeel, ze spreken daar tot die vrouwen. Dat ging dwars tegen het joodse patroon in en was zonder meer ongehoord.

Dat laat zien dat Paulus' opmerking in Gal. 3:28 wel degelijk praktische consequenties had ten aanzien van de positie van de vrouw. Dat geldt, zo mogelijk in nog sterkere mate, eveneens van het feit dat vrouwen in de samenkomsten van de nieuwtestamentische gemeente een actieve rol speelden en daar bijv. voorgingen in gebed en profeteerden. Paulus vindt dat prima, mits ze het niet blootshoofds doen als teken van een streven naar autonomie (zie 1 Cor. 11:5). In de synagoge was dat ondenkbaar. Voor Paulus is het geen punt, want het is een praktische consequentie van zijn uitspraak in Gal. 3:28.

Eveneens als een uitvloeisel daarvan maakte Paulus voor de prediking van het evangelie evenzeer van vrouwelijke als van mannelijke medewerkers gebruik. Timotheüs was zo'n medewerker (Rom. 16:21), maar ook Prisca met haar man (Rom. 16:3). En Euodia en Syntyche hebben samen met Paulus, naast Clemens en Paulus' overige medewerkers, gestreden in de prediking van het evangelie (Fil. 4:3). Paulus gebruikt zowel voor vrouwen als voor mannen hetzelfde woord medewerker. Alweer: bij de rabbijnen en in de joodse samenleving was dat ondenkbaar. Maar Paulus kan van mannelijke en vrouwelijke medewerkers gebruik maken, omdat er in Christus geen sprake meer is van

mannelijk en vrouwelijk. Dat is een enorme doorbraak geweest. Wie beweert dat Paulus een vrouwenhater was – en dat wordt nogal eens beweerd – heeft hem nog nooit echt geproefd. In Christus wordt de verhouding tussen man en vrouw in de samenleving dus weer georiënteerd op Gen. 1:27,28. Mannen en vrouwen krijgen een gelijkwaardige plaats.

Correctie in plaats van bevestiging

Evenals bij de verhouding tussen heren en slaven werden alle praktische consequenties daarvan echter niet in één keer getrokken. Er kwam zelfs al vrij snel (na 200, Tertullianus) weer een tegenbeweging op gang, waardoor de winst die het Nieuwe Testament gebracht had, weer teloorging. Wat de slavernij betreft duurde het tot ver in de vorige eeuw voordat eindelijk de volle consequentie getrokken werd uit de nieuwtestamentische regel: in Christus is geen sprake van slaaf of vrije. Wat de verhouding tussen man en vrouw betreft, beleven we het misschien deze eeuw nog. Ten aanzien van het 'in Christus is geen sprake van Jood of Griek' zijn we nog lang niet zover. Zolang God nog voor nationalistische karretjes gespannen wordt, er nog nationale vlaggen in kerken opgehangen worden, volksliederen nog in kerkelijke liedboeken opgenomen worden en wij ons nog *nederlands* gereformeerde kerken noemen, zijn de consequenties uit deze woorden van Paulus nog niet getrokken.

Het maximaal haalbare

Wat de huwelijksverhouding betreft spreekt Paulus over de man als het hoofd van zijn vrouw en in Ef. 5 verwijst hij daarbij naar de verhouding tussen Christus en de gemeente. Zoals Christus het Hoofd is van Zijn gemeente, is de man het hoofd van zijn vrouw (Ef. 5:23). Ook dat is bedoeld als een correctie op de verwringing van Gen. 3:16 en niet als een bevestiging daarvan. Het wordt wel vaak als een bevestiging van Gen. 3:16 opgevat, omdat men die woorden als normatief ziet. Maar dat is toch een misvatting. Nu is het niet zo vreemd dat men in Paulus' vergelijking geen correctie op maar een consolidering van Gen. 3:16 ziet. Dat hangt samen met het feit dat er in de verhouding hoofd-lichaam onmiskenbaar sprake is van een onderschikking. Het lichaam is ondergeschikt aan het hoofd. Dat kan gemakkelijk tot de gedachte leiden, dat de man over zijn vrouw moet heersen. We hebben al gezien, dat deze onderschikking niet te vinden is in Gen. 2. Maar ten gevolge van het oordeelswoord van Gen. 3:16 is een

volledige terugkeer naar de situatie van Gen. 2 niet haalbaar in deze gebroken wereld. Precies zoals de dorens en distels zover mogelijk teruggedrongen mogen worden maar nooit helemaal uit te roeien zijn, zo mag ook het heerschappij voeren van de man over zijn vrouw zover mogelijk teruggeschroefd worden, maar het zal nooit helemaal lukken. Het maximaal haalbare is dat de man weliswaar hoofd van zijn vrouw is, maar dat dan invult op de manier waarop Christus dat deed. Niet Gen. 3:16 maar Christus staat bij Paulus model voor de houding van de man in het huwelijk.

Christus als Hoofd

Wat moeten we ons daarbij voorstellen? Als Paulus het beeld van hoofd en lichaam gebruikt voor de verhouding van Christus tot zijn gemeente, ligt er in het woord 'hoofd' in de context van Ef. 1:10,22 en Ef. 4:15 heel duidelijk een verwijzing naar Christus' majesteit en koningschap over heel de schepping (zie bijv. Ef. 1:20-22; 4:10; Col. 1:15-18; 2:9,10). Die majesteitlijke Christus die zijn koningsmacht uitoefent gezeten aan de rechterhand van God (Ef. 1:20; Col 3:1), is aan de gemeente gegeven als haar Hoofd. Dat garandeert dat de gemeente niet de prooi zal worden van de machten die op haar ondergang uit zijn, maar dat ze tot goddelijke worden van de machten die op haar ondergang uit zijn, maar dat ze tot goddelijke wasdom zal komen (Ef. 4:16; Col. 2:19) en dat ook zij uiteindelijk met Hem zal verschijnen in koninklijke luister (Col. 3:4). Overigens deelt de gemeente reeds nu in die luister (Ef. 2:6), al is dat nu nog verborgen (Col. 3:3). Dat deze majesteitlijke Christus het Hoofd van zijn gemeente is, kan heel gemakkelijk uitgelegd worden in de richting van het heerschappij voeren over de gemeente. Dat is ook niet onbijbels gedacht. Maar het is opvallend dat Paulus dat niet doet, als hij in Ef. 5 de verhouding tussen Christus en de gemeente als model hanteert voor de huwelijksverhouding. Het Hoofd zijn van Christus betekent daar wel dat de gemeente door Hem beschermd, bewaard, opgebouwd en in stand gehouden wordt (zie Ef. 5:23), maar van heerschappij voeren over de gemeente is in dat verband geen sprake. Integendeel. In Ef. 5 wijst Paulus op iets heel anders. Christus heeft zijn gemeente liefgehad en zich voor haar overgegeven (vs. 25). Hij voedt en koestert haar (vs. 29). In heel het gedeelte van Ef. 5:23-33 kan ik dan ook nergens iets vinden dat verwijst naar het heerschappij voeren van Christus' dienstbaarheid. Daarbij heeft hij ongetwijfeld gedacht aan Schriftplaatsen als Joh. 13:13,14. Hoewel Christus hun Heer en Meester is, laat Hij zich de voeten niet wassen

door zijn discipelen, maar wast Hij zelf hun voeten. Hij kwam immers niet om zich te laten dienen, maar om te dienen (Matth. 20:28; vgl. Marc. 10:45; Luc. 22:26,27).

Dienstbaarheid gaat niet ten koste van hoogte

Christus heerst over alle overheid, macht, kracht en heerschappij. Maar in zijn verhouding tot zijn gemeente wijst Paulus in Ef. 5 op een ander aksent: daar komt het dienen, het zich ten dienste stellen van, om de hoek kijken, ondanks het feit dat de gemeente wel degelijk aan Hem als aan haar Hoofd ondergeschikt is. Doe ik daarmee tekort aan de hoogte van Christus? Dat is zeker niet mijn bedoeling. En ik ben van mening dat ik het ook niet onbedoeld doe. Voor mijn besef geef ik weer wat Paulus met het beeld van hoofd en lichaam wil zeggen over de verhouding tussen Christus en de gemeente.

Dat Paulus het Hoofd zijn van Christus in dit gedeelte van Ef. 5 duidt als een zich overgeven ten behoeve van en als een zorgen voor, is richtinggevend voor de manier waarop de man als hoofd van zijn vrouw zich te gedragen heeft. Anders gezegd: dat de man het hoofd is, moet niet geïnterpreteerd worden vanuit Gen. 3:16, maar vanuit het dienstbaar zijn van Christus. Alleen in de oriëntatie op Christus kan de doorwerking van de straf van Gen. 3:16 werkelijk teruggedrongen worden, zonder dat man en vrouw daarbij in onderlinge rivaliteit en in een strijd om de macht verwickeld raken.

En precies zoals het dienstbaar zijn van Christus niets afdoet aan zijn Hoofd zijn, zo doet ook het onderdanig zijn van de man geen afbreuk aan zijn hoofd zijn. Met andere woorden: de manier waarop Paulus in Ef. 5 invulling geeft aan de wijze waarop de man zich tegenover zijn vrouw behoort te gedragen, sluit de wederkerigheid van het elkaar onderdanig zijn (vs. 21) niet uit, maar onderstreept die m.i. juist.

Het schortje van de nederigheid

Dat die wederkerigheid in Ef. 5:21 niet per definitie onmogelijk is, moge ook nog blijken uit vergelijking met 1 Petr. 5:1-5. Ook daar is sprake van verschillende groepen in de gemeente: oudsten en jongeren. Tot de jongeren wordt gezegd: *onderwerpt u* aan de oudsten (vs.5). De oudsten krijgen o.m. te horen, dat ze geen heerschappij mogen voeren over wat hun ten deel gevallen is, maar dat ze voorbeelden moeten zijn. En generaliserend zegt Paulus dan: *omgordt u allen jegens elkaar met nederigheid*. Omgorden verwijst naar het ombinden van de voorschoot van een

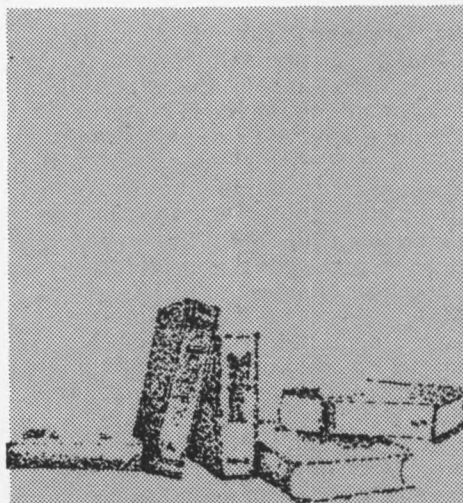
slaaf, het symbool van zijn ondergeschiktheid. Bij ons was tot aan de 2e wereldoorlog toe de witte dienstboden-schort ook zo'n symbool van ondergeschiktheid. Alle gemeenteleden moeten zich jegens elkaar onderschikken door de schort van de nederigheid om te binden. Nederigheid verwijst ook weer naar de onderworpenheid van een slaaf aan zijn heer. Met die nederigheid moeten *alle* gemeenteleden zich jegens *elkander* omgorden. Het gebruik van het woord 'allen' impliceert dat 'elkander' hier niet in de betekenis van *sommigen* gebruikt is maar in die wederkerigheid. Nadat Petrus eerst gezegd heeft dat een bepaalde groep (de jongeren) zich aan de oudsten moet onderwerpen, vervolgt hij dus met te zeggen dat allen zich jegens elkaar met nederheid moeten omgorden (dus ook de oudsten jegens de jongeren). We vinden hier een mooie parallel met Ef. 5:21, die me bevestigt in mijn opvatting, dat ook daar van wederkerigheid sprake is. Die wederkerigheid doet geen afbreuk aan gezagsverhoudingen, evenmin als het feit dat Jezus zich omgordde met de doek van de slaafse nederigheid (Joh. 13:4) afbreuk deed aan zijn Heer en Meester zijn (Joh. 13:14).

In vrijheid

Overigens worden de gezagsverhoudingen in het Nieuwe Testament fundamenteel gerelativeerd, omdat voor een christen slechts één gezag absoluut is: dat van Christus. En Hij is in alle onderlinge verhoudingen, ook in gezagsverhoudingen, het grote voorbeeld in wiens voetstapen zowel ondergeschikten als gezagsdragers behoren te treden. Dat het element van vrijwilligheid niet per definitie in het zich onderschikken besloten ligt, erken ik graag. Dat ik die vrijwilligheid toch noemde, hangt samen met het feit dat het Nieuwe Testament geen weet heeft van kadaver-gehoorzaamheid. Zich onderschikken en gehoorzamen dragen daar nooit een wettisch karakter, maar vinden plaats binnen het raam van de vrijheid in Christus. Prof. Holwerda noemt het een vreemde exegetische manoeuvre wanneer ik beweer, dat zich onderschikken wil zeggen: zich ter beschikking stellen van. Volgens hem is dat een drastische afzwakking van dit begrip. Misschien schiet mijn taalgevoel hier tekort, maar dit kan ik niet volgen. Als Jezus de voeten van zijn discipelen wast, wat is dat anders dan dat Hij zich ter beschikking van hen stelt? Wat wil de onderworpenheid van een slaaf aan zijn meester anders zeggen dan dat hij tot diens beschikking staat?

Conclusie

Concluderend zou ik willen zeggen, dat er in Ef. 5:21 wel degelijk sprake is van wederkerigheid en dat dit geen afbreuk doet aan gezagsverhoudingen. Holwerda's argumenten met betrekking tot een gezagsverhouding binnen het huwelijk heb ik hier grotendeels laten rusten. Die wil ik graag nog wat meer op me laten inwerken. Mijn eerste indruk is, dat ze veel van hun gewicht verliezen vanwege de wederkerigheid in vs. 21. Maar zelfs als ze hun volle gewicht zouden behouden, is dat nog niet van invloed op bovenstaande conclusie.

Boekbespreking

M. de Jonge, Voorburg

ds. C.A. Korevaar 'Alsmaar ouder worden'
Uitg. Kok, Kampen, 140 bladz.,
f 19,90

Dit boek verscheen als deel 25 van de Reformatie-reeks. Deze serie wil thema's die actueel zijn, aan de orde stellen vanuit het reformatisch belijden en boeken doen verschijnen die bijbels verantwoord zijn. De inhoud ervan is gericht op geïnteresseerde gemeenteleden. Zoals blijkt uit de namen van de medewerkers aan deze serie ziet de redactie die geïnteresseerde gemeenteleden in eerste instantie binnen de Gereformeerde Bond in de Ned. Hervormde kerk.

Het aan de orde gestelde 'ouder worden en oud zijn' raakt ons allen. Hoe kunnen we dat beleven in de gemeente waarin we een plaats kregen? ds. Korevaar is emeritus predikant en schrijft derhalve vanuit de verbondenheid met die ouderen. Dat bemerk je, want zijn boek is vol pastorale ervaringen. Het beschrijft breed de weg naar die ouderdom en het ervaren van het oud zijn. Oud worden, zegt hij, is een *zegen*: een lang leven, onder Gods beloften, temidden van Gods gemeente. Oud

*De laatste levensglans lag over hem
In afscheidnemen en ontzeggen moeten
Van kleine vreugden, die het leven zoeten,
En iets gebroekens in gebaar en stem.*

*Hij liep behoedzaam, en de wandelstok
Werd losgelaten, of hij nog niet steunde,
Maar als hij statig in de tuinstoel leunde,
Trilden zijn knieën, en een kleine schok*

*Ging door zijn fijnomzilverd benig hoofd,
Nauwlijks gevoeld, en dadelijk bedwongen.
Hij sprak zo argeloos nog als een jongen
En zo eerwaardig als een opperhoofd.*

*Zijn lachen werd alwetend, en zijn blik
Omving ons met een zuiverend liefkozen,
Zoals men 's avonds kinderen en rozen
Kan naderen met een verheugde schrik.*

*En als hij kalmpjes treuzlend 't zonnig pad
Afwandelde, kwam ons een groot ontroeren.
Waren Gods engelen bezig hem te ontvoeren?:
Wij zagen dat hij haast geen schaduw had.*

Willem de Mérode
(Uit 'De stille tuin')

worden is ook een *zorg*: de krachten nemen af, je wordt hulp-behoevend, ondergaat verschillende beperkingen.

Dat laatste heeft in het boek een grote plaats gekregen. De auteur schrijft breeduit over de verveling, de eenzaamheid, het dementworden.

Je zoudt wensen dat het gezegend-zijn méér klemtoon had ontvangen. Want weliswaar brengt de oude dag zijn eigen problemen mee. Maar geldt dat niet voor het hele leven, voor de levensgang van ieder? Jonge mensen moeten teleurstellingen verwerken, in gezinnen komen soms nare dingen voor, in het persoonlijk leven is er veel strijd! Allen kennen het zuchten van de schepping (Rom. 8). Maar in dat alles mogen we toch vertrouwen op de HERE, die krachten geeft en het leven verlicht, lichter maakt door Zijn beloften.

Haast als terloops geeft de schrijver dit zelf ook aan. „Waar de Naam van God wordt genoemd en gekend, komt de ouderdom in een ander licht te staan” (12), maar 't is alsof hij zich dan rept met z'n waarschuwing om toch vooral bezig te zijn met 'zelfonderzoek'. Oud worden, ja, maar dan ook meer weet hebben van de 'oude mens'. Je kunt niet zomaar zeggen dat je ervaart wat in Spr. 16:31 staat: „De grijsheid is een sierlijke kroon; zij wordt op de weg van de gerechtigheid gevonden.” (19) Via soortgelijke vraagstellingen is de schrijver regelmatig bezig met wat ik zou willen aanduiden met 'godsdienstigheid', dit in onderscheiding van het bezig zijn met de Schriften, de beloften van de HERE voor dit en het toekomstig leven. Zijn 'reformatisch belijden' draagt duidelijk het stempel van de 'nadere reformatie'.

Een boek om aan je (groot)ouders cadeau te doen? Misschien. Maar lees het dan tevoren en vraag je af

of je hen een dienst bewijst met zoveel praten over een moeilijke situatie, waarin ze verkeren of die er komen kan. Niet ieder behoeft alles te verwerken en je moet onze ouderen geen zorgen aanpraten. De Schriften zijn vol bemoediging; spreek daarover maar veel met hen. Ambtsdragers, die in hun werk regelmatig ouderen bezoeken, treffen wellicht in dit boek informatie aan, die hen van dienst kan zijn.

Persschouw

Wij spraken met...

Ds. J.D. Janse, emeritus-predikant van de Nederlands-Gereformeerde kerk van 's-Gravenhage en met **Ds. W. Smouter**, Nederlands-Gereformeerde predikant te Rijswijk. Op de generale synode van onze kerken dit jaar zal ook de verhouding van de Christelijke Gereformeerde kerken tot de Nederlands-Gereformeerde kerken agendapunt vormen. Het leek de redactie goed over die verhouding eens van gedachten te wisselen met twee predikanten van de Nederlands-Gereformeerde kerken, die door de jaren heen intensieve contacten met de plaatselijke Christelijke Gereformeerde kerken onderhielden.

Bij u ds. Janse al geruimte tijd en bij u, ds. Smouter wat korter, maar beiden dient u een gemeente die nauwe contacten onderhoudt met de Christelijke Gereformeerde kerk ter plaatse. Er bestaan vrij vergaande vormen van samenwerking en zowel in Den Haag als in Rijswijk vindt vrij geregeld kanselruil plaats. Hoe beoordeelt u de situatie op dit moment? Groeit men kerkelijk en geestelijk meer naar elkaar toe?

Ds. Janse: „We hebben elkaar door de jaren heen steeds beter leren kennen en we zijn elkaar in elkaars geestelijke eigenheid steeds beter gaan begrijpen. Het samen doen in de gemeenschappelijke diensten en

niet in de laatste plaats ook de vele gezamenlijke kerkeraadsvergaderingen, hebben daartoe zeker bijgedragen. Er lijkt wel een zekere grens bereikt, waaroverheen we kennelijk niet kunnen komen. Er zijn bijvoorbeeld gesprekken gevoerd over gemeenschappelijke avondmaalsviering. Die hebben nog geen vervolg gekregen. De plaatselijke saamhorigheid in de eigen gemeente, bij ieder vanuit de eigen geschiedenis gegroeid, lijkt een sta-in-de-weg te zijn naar hechtere eenheid. Er is zeker sprake van een hartelijke relatie en tegelijk is er aan beide kanten het gevaar van het zich opsluiten in een soort clubjes-geest. En natuurlijk zijn er ook verborgen weerstanden.”

Ds. Smouter: „Ook in Rijswijk bestaan goede contacten tussen beide kerken. De kanselruil wordt daarbij als aanvulling en verrijking ervaren. Verdere concrete stappen staan ons op het moment niet voor ogen. Wel zoeken we als gemeenten naar dingen die we gemeenschappelijk kunnen doen. Persoonlijk zie ik weinig of geen perspectief voor verdere kerkelijke stappen.

Maar het is al belangrijk als we elkaar steeds beter leren kennen, omdat het het oordeel over de ander anders maakt. Je leert behoedzamer over elkaar te oordelen. We hebben elkaar echt als zusterkerken leren zien. Voor ons is een zaak als gemeenschappelijke avondmaalsviering niet eens zo belangrijk. 't Gaat er ons in onze samenwerking niet om dat we elkaar niet langer zullen verketteren, ook niet om onderling een wat prettiger sociaal klimaat te scheppen. Ook staat ons niet zo zeer het imago van de kerk naar de wereld toe voor ogen. Onze houding als kerken ten opzichte van de Here God is bepalend. Daarbij denken we dan niet alleen aan Johannes 17. Minstens zo belangrijk is het woord van de apostel Paulus uit 1 Corinthe 1:13 „Is Christus gedeeld?” Als ik het over kerkelijke eenheid heb, blijven die woorden in mijn achterhoofd zinderen.”

Op landelijk niveau gezien kan niet worden gezegd dat men als Nederlands-Gereformeerde en Christelijke Gereformeerde kerken dichter naar elkaar opschuift. Op het niveau van onze deputaten en de landelijke vertegenwoordigers van uw kerken worden al maar dezelfde vragen gesteld en dezelfde antwoorden gegeven, zonder dat wie dan ook maar het gevoel heeft dat er van echt geestelijke toenadering tot elkaar sprake is. Welke waarde hebben deze samensprekingen in uw oog? Blijkt uit wat periodiek over deze samensprekingen wordt verslagen niet dat we in de sfeer van de geloofsbeleving zo ver uit elkaar liggen, dat we nooit verder zullen komen dan wederzijdse erkenning

van het feit dat we op dezelfde wortel van Schrift en belijdenis stoelen en dat we elkaar op grond daarvan maar moeten respecteren?

Ds. Smouter: „Ik ben enige tijd geleden voor het eerst bij die samensprekingen aanwezig geweest. Er wordt daar op open en zeer indringende wijze met elkaar gesproken. Onder open te verstaan: geen omtrekkende bewegingen maar heel direct. Maar de opzet van deze gesprekken vind ik fundamenteel onkerkelijk. Ik bedoel daar dit mee. Binnen de Christelijke Gereformeerde kerken wordt geënquetterd naar de mening over de Nederlands-Gereformeerde kerken. Dat levert dan een lijst met bezwaren op waaruit (overigens anoniem) kan worden geput om in de samensprekingen mee bezig te zijn. Als de eerste enquête op is volgt een tweede. De bezwaren richten zich in hoofdzaak op ambtsdragers, die in hun doen en laten op het punt van prediking en pastoraat uit de pas zouden lopen. Ik vind de structuur van dit spreken en handelen bezwaarlijk. De christelijk-gereformeerden beschikken over een groot reservoir aan bezwaren waarvan de herkomst niet duidelijk is. Ik zelf heb die ervaring niet maar verscheidene collega's van mij voelen zich wel eens in de beklagdenbank zitten. Ik moet wel zeggen dat de gesprekken soms tot gedachtenwisselingen over heel essentiële zaken leiden, maar het lost niets op. Ook al zouden wij als Nederlands-gereformeerden de drie formulieren van enigheid elk drie keer ondertekenen dan nog neemt dat bij een deel van de christelijk-gereformeerden de bezwaren niet weg.”

Ds. Janse: „Weten deputaten eigenlijk wel goed wat hier en daar op plaatselijke niveau gebeurt? Waarom komt men niet eens praten op plaatsen waar van een hechte en goede samenwerking sprake is?”

Beiden: „Er is nu eenmaal een opdracht tot samenspreking. En er is ook zo iets als een wederzijdse erkenning als kerken van Christus. Het moet dus, maar het wil niet. We zitten met elkaar in de wagen en we rijden rondjes, zonder een duidelijk doel voor ogen te hebben. Soms ontkomt men niet aan de indruk dat 'de boot wordt afgehouden' en dat steeds nieuwe argumenten worden gezocht om de boot blijvend af te houden.”

Ds. Janse: „Ik ben mij overigens goed bewust dat voor sommigen onder u de bezwaren tegen ons heel reëel zijn. Het zijn dikwijls dezelfde bezwaren die men ook tegen sommigen binnen eigen kring heeft. En juist die gemeenten waartegen men bezwaren heeft, werken met ons samen. Dat maakt het dubbel moei-

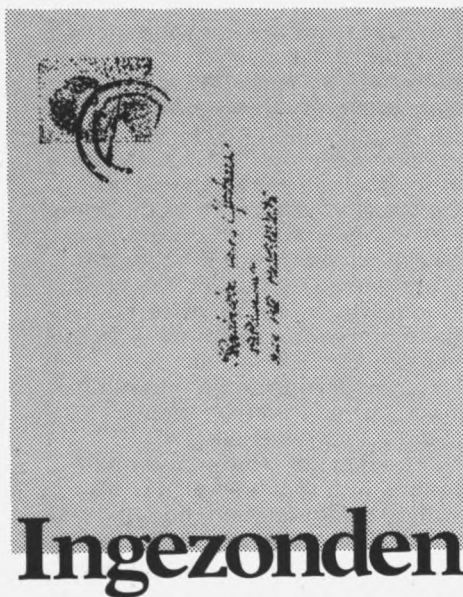

lijk. Te weinig wordt overigens besef dat er aan beide kanten problemen en bezwaren bestaan. Als ons de vraag wordt gesteld: wat doen jullie met kerken die kinderen tot het avondmaal toelaten, kunnen wij de vraag stellen: en wat doet u met kerken die belijdenis der waarheid laten afleggen? Als ons wordt gezegd: u hebt de kerkorde niet, kunnen wij reageren met: u hebt er dan wel een, maar men houdt er zich lang niet in alle opzichten aan. Ons past wederzijds grote bescheidenheid."

Dit is het eerste deel van een verslag van een vraaggesprek, dat de chr. gereformeerde D. Koole had met twee ned. gereformeerde predikanten. We troffen het aan in het bekende blad: DE WEKKER. Verschillende interessante punten komen hierin ter sprake. Omdat het stuk te lang is om in één keer te plaatsen moesten we het helaas in tweeën knippen. In het volgende nummer van OPBOUW hopen wij het tweede deel op te nemen en het geheel van een kort commentaar te voorzien.

Enschede

O. Mooiweer

De plaats van de vrouwelijke mens

Primair wil ondergetekende waarde ring uitspreken voor het fijnzinnige artikel van mevr. Meints-Cruiming op blz. 192 en 193 (Opb. 26 mei). Zij waarschuwt terecht dat we culturele aspecten niet mogen verwarren met het Heilige Woord en toont aan hoe vaak in de Schrift recht wordt gedaan aan de vrouwelijke inbreng. Omdat ons gereformeerde volksdeel zo gehecht is aan traditie der vaders, is het gevaar aanwezig om 400 jaar achter te lopen, zelfs tot de culturele tijd van Paulus toe.

Het hierbij gesignaleerde kwaad van dominantie mag ook niet overdreven worden. Het is slechts de buitenkant der Bijbel-verhalen.

In het nabije Oosten gaat geen man de straat op zonder een meegekregen boodschap van huis uit. Op straat mag hij best een leeuw zijn, in huis wordt hij geacht goed te luisteren. Zo is het in de Islam, zo was het ook bij Sarah en Abraham. En anders komt er narigheid van. (Persoonlijke verschillen zijn vanzelf buiten beschouwing.) Soms kunnen theologen nogal moeilijk doen over de zg. 'zwijg-teksten' van Paulus; maar waren zij erbij toen deze op schrift kwamen? Misschien wilde Paulus orde en eerbied voorschrijven waar de Korintiërs bezig waren een sociëteit te maken van de erediensten.

En dan zullen deze teksten ook beter begrepen worden in landen zoals Noord-Sumatra met hun culturele matriarchaat; een bekering tot het patriarchaat als maatschappelijke revolutie kan geen bijbelse grond hebben; voor zulke aardse zaken is Gods Woord onbruikbaar. Als directe informatie.

Bij ons heeft Luther als groot kerkhervormer grote invloed gehad; dit neemt niet weg dat hij een kind van zijn tijd was. Niemand is zo aftands om zijn krasse uitspraken over het vrouw-zijn over te nemen. O tempora, o mores! Wij filosoferen liever over een paar hormonen zus en een paar hormonen zo, en geven elkaar de ruimte in natuurlijke beleving. Is het u ook opgevallen dat veel Bijbel-verhalen zo fragmentarisch spreken? Zodat het in onze christelijke vrijheid staat om vele hiaten een eigen cultuuruiting te geven.

H. Bolhuis, Kampen

Naschrift

Naar aanleiding van de ingezonden brief van dhr. Bolhuis wil ik graag het volgende opmerken: Er wordt in deze brief gesproken over een „fijnzinnig artikel". Dat doet me goed, omdat het ook mijn bedoeling is, mijn gevoelens op een christelijke manier duidelijk te maken. Wij moeten elkaar in de kerken niet bevechten, maar dat wil niet zeggen, dat we dan maar moeten zwijgen. Ik vind dat dit onderwerp mij ook persoonlijk aangaat. Daarom wilde ik de inhoud van het artikel graag even kwijt, in de hoop dat er over wordt nagedacht. Je wordt tegenwoordig toch eigenlijk overal gelijkwaardig behandeld, alleen in de kerk moet je ineens weer horen dat je ondergeschikt bent. Christus, het Hoofd van de kerk, laat niets merken van een ondergeschiktheid van vrouwen t.o.v. mannen. Christus liet ook heel fijnzinnig voelen dat onze plaats in deze wereld niet een mindere is. Hij deed dat niet

revolutionair, maar ook niet onopgemerkt. Daarom durfde ik dit artikel te schrijven. Wij zijn niet van Paulus, maar wij zijn van Christus. Christus' doen en spreken is bij mij het hart van het Evangelie, waarop ik ook deze overtuiging vooral baseer. Paulus was ook maar een mens, alhoewel door God geïnspireerd om de gemeenten van toen in hun situatie bij te staan en raad te geven. Wij kunnen daar veel van leren. Maar Paulus was tijdgebonden, Christus is voor altijd.

Ik spreek niet over 'kwaad van dominantie' in de Bijbelverhalen, maar over de nadruk op de mannenrol in de preken. Enige jaren geleden heb ik eens in het dagblad 'Trouw' een artikel gelezen waarin stond, dat men pas na de tijd waarin de Bijbel is ontstaan ontdekte dat de vrouw ook een actieve rol in de voortplanting heeft. Men dacht in die tijd nl., dat de man zich alleen kon voortplanten en de vrouw slechts zijn zaad baarde en zoogde nadat het tot een levensvatbaar kind was gegroeid. Vandaar nog steeds die verkeerde benaming 'mannelijk zaad'? Daarom zegt Paulus misschien ook: gelijk de vrouw is uit de man, is de man door de vrouw.

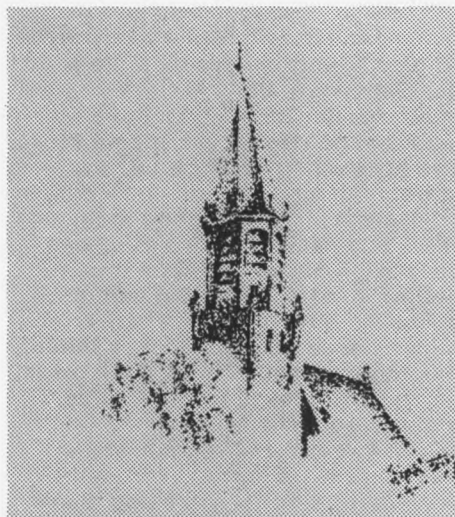
Ik heb door dit artikel in 'Trouw' ook meer begrip gekregen voor de man-vrouw verhouding in de Bijbel. B.v. de belangrijkheid van en het accent op de vaders. Alleen hij was immers degene die de volgende geslachten voortbracht. De vrouw was daarbij alleen een onmisbaar middel (hulpe?). Wij weten nu beter en ik geloof dat wij daarom ook anders mogen leven. Bovenstaande is ook de reden waarom ik weinig moeite heb met de dominantie van mannen in de Bijbelverhalen. Als het nu maar niet meer tot wet wordt verheven.

Wat betreft de gewoonte in het midden-oosten, waar geen man de straat op gaat zonder een meegekregen boodschap, wil ik graag even opmerken, dat hij tenminste de vrijheid heeft om de straat op te gaan. Veel vrouwen daar mogen dat niet, of onder een meestal zwart gewaad, als zijnde niet aanwezig. Ik denk ook zonder boodschap, dus ook geen gelijkwaardigheid. Dat moet bij de christenen juist anders zijn. Jezus haalde de vrouwen naar voren. Hij sprak de vrouwen zelfs aan op straat. Voor Hém waren ze er wel. Jezus zegt over Maria: „Zij heeft het goede gekozen"; terwijl Maria tussen de mannen zat en Martha dienende in de keuken bezig was. Dat was toen toch eigenlijk de plaats van de vrouw. Dienstbaar meer niet. Maar ook een (getrouwde) vrouw heeft plichten buitenshuis. Moet weten wat er in de maatschappij omgaat (daar heeft haar gezin trouwens ook profijt van). Zij moet óók meedenken en meespreken in de maatschappij en de gemeente. Mede verantwoordelijk. God heeft haar

immers tegenover de man geschapen. Samen sterk. Ze hoeft niet meteen vooráán te lopen, maar wel mede dienstbaar zijn. Niet alleen als dienende Martha's maar eventueel ook als afgezant van de gemeente, werken in de gemeente. Je wordt toch eerder geaccepteerd in een bijzondere functie? (Trouwens de echte noden wordt je ook niet altijd gewaar, of als het al te laat is). Er wonen tegenwoordig steeds meer jonge vrouwen zelfstandig. Wie gaat daar geregeld heen? Of andere 'gevallen' waar soms een vrouw beter heen zou kunnen gaan. Men heeft bij problemen met opgroeiende kinderen vaak meer aan een oudere vrouw met levenservaring, dan aan een jonge man met nog kleine kinderen. Je gaat als *ambtsdrager* eerder naar een gezin met problemen dan als een 'goedwillende zuster'. Het is dus ook praktisch gezien een leegte in de gemeente. God heeft zonder twijfel ook deze gaven aan vrouwen gegeven om ze te gebruiken. Wij moeten samen zoeken naar wat God in deze eeuw van ons allen (Zijn héle gemeente) vraagt. Eerlijk zoeken en tradities eens los durven laten. Daar is de kerk bij gebaat. (Er is sinds Paulus heel wat veranderd wat betreft de positie en algemene ontwikkeling van vrouwen.) Nogmaals, ook *geschikte* vrouwen mee laten doen. Geen vrouwen, omdat er zonodig vrouwen in de kerkeraad moeten. Dat is net zo verkeerd. Dan liever alleen mannen die er geschikt voor zijn. Dat betwijfel ik trouwens wel eens, omdat er vaak weinig keus overblijft als men zich maar tot een klein deel van de gemeente beperkt. Geen patriarchaat, ook geen matriarchaat, maar samen heersen over Gods schepping en samen werken in Zijn gemeente. Zo was het Gods bedoeling. (Gen. 1:26-29). 'Man en vrouw' in één adem genoemd. Ik denk dat Gods Woord dáár duidelijk genoeg is.

J.K. Meints-Cruiming, Assen

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Wageningen

Op 17 september a.s. zal in de ochtenddienst br. P.J. van Kampen (Eck en Wiel) door drs. W.G. Rietkerk, predikant te Utrecht, worden bevestigd als ouderling van de gemeente te Wageningen. Deze dienst begint op de gewone tijd (9.00 uur) in de Immanuelkapel, Markt 25. De middagdienst zal worden geleid door br. van Kampen in zijn nieuwe hoedanigheid van 'bezoldigd pastoraal werker' (ofwel lerend ouderling). Deze dienst begint, *evenals voortaan alle middagdiensten*, om 17.00 uur tot dusverre was dat 14.30 uur.

Studenten met preekconsent

De heer A. Boshuizen, die een studiejaar in Grand Rapids heeft doorgebracht, is weer in ons land teruggekeerd en woont sinds 14 september jl. in Houten, Stellingmolen 42, 3995 AV. Tel.: 03403-76580.

Ned. Geref. Kerk van Oegstgeest

Het adres van drs. W. Janse luidt: Houtlaan 13, 2334 CJ Leiden. Tel.: 071-156504.

Een fanklub voor Jezus?

„Voor alle mensen ben ik alles geworden om op alle mogelijke manieren er enkelen te redden”, schrijft Paulus aan de gemeente in Korinthe, nadat hij gezegd heeft zich aan te passen aan de mensen met wie hij te maken heeft. Of, zoals hij ergens anders zegt: De Joden een Jood, de Grieken een Griek.

De niet-christelijke jongerencultuur van onze tijd vraagt ook om zo'n aanpassing en in Eindhoven is deze te vinden in de vorm van een fanklub voor Jezus. De waarheden van het 'oude evangelie' blijven overeind staan in een volkomen nieuwe aanpak en presentatie. Dit komt tot uitdrukking in de naam, de materialen, de manier van werken, van spreken, van kleden, etcetera. Een goed voorbeeld daarvan zijn de originele

kaartjes met spitse teksten die elke vrijdagmiddag op straat uitgedeeld worden en door vele jongeren gespaard worden!!

De Jezus-fanklub wil zeker Jezus niet omlaag halen, maar Hem juist dichterbij de niet-gelovende jongeren brengen. Het woord 'christen' kan tegenwoordig alles inhouden, maar voor een jongere is het begrip 'fan-zijn' klare taal. Als je fan van Jezus bent, wil je Jezus aanbidden als God! En daarmee geef je Hem alle eer die Hem toekomt!!

Voor meer informatie kunt u bellen of schrijven naar: Jezus-fanklub, t.a.v. Peter Scheele (zelf Ned. Ger.), Kloosterdreef 84a, 5622 AB Eindhoven, 040-440033.

Interkerkelijke koffieontmoetingen in Groningen

Op donderdag 5 oktober a.s. zal 's morgens een 'open koffiemorgen' voor vrouwen en 's avonds een 'open koffie-avond voor mannen en vrouwen' worden gehouden. Dit is een initiatief van 6 vrouwen uit de regio Groningen, die op interkerkelijke basis het gesprek over levens- en geloofsvragen wil stimuleren. De werkgroep heeft reeds 3 maal een koffiemorgen gehouden in huiselijke sfeer. Door de grote belangstelling voor deze ochtenden wordt nu uitgeweken naar de 'Kerkboerderij', Oude Middelhorst 24.

Gast sprekers voor deze dag zijn Henk en Gera Schonewille uit Veenendaal, verbonden aan 'Netwerkvorming: Stichting Bijbel, Media en Samenleving', te Amerongen.

De morgen heeft als thema: '*Onze invloed als vrouw*', m.b.t. samenleving, gezin, relaties en werkring. De ochtend begint om 9.30 uur met een kopje koffie. Het programma begint om 10.00 uur en duurt tot ongeveer 12.00 uur. Er kan voor kinderopas worden gezorgd. Op-gave hiervoor aan: JoAnn van Se-venter, tel. 050-142299.

Het avondprogramma begint om 20.00 uur en heeft als thema: '*Communicatie/Relaties*'.

Nagedacht zal worden over hoe mannen en vrouwen elkaar als aanvulling nodig hebben, hoe belangrijk zijn goede relaties? enz. Deze open dag heeft een informeel karakter in een gezellige sfeer. De koffie met wat lekkers erbij zal f 1,50 kosten. Om de onkosten te dekken van zaalhuur en sprekers zal een kollekte worden gehouden.

Voor verdere informatie kunt u bellen: Agaath Gerds, Aduard. Tel. 05903-1888. Lily Oosterhoff, Groningen. Tel. 050-268212. JoAnn van Se-venter, Groningen. Tel. 050-142299.

Ned. Geref. Kerk van Ede

Het scribaat berust thans bij: G. van Winsum, Brederhorst 14, 6714 KD Ede. Tel.: 08380-34127.

'Christen en Moslim'

Dat is de titel van een lezing, die ds. H.P. Brandsma uit Amsterdam hoopt te houden op vrijdag 29 september 1989 in de Eben Haëzerschool, Lijsterstraat 1, Den Helder, aanvang 19.45 uur.

Ds. Brandsma is uitgenodigd op verzoek van de evangelisatiecommissies van de Chr. Geref. kerk en de Ned. Geref. kerk.

In deze lezing zal ds. Brandsma ingaan op de achtergronden van de Islam, om zodoende meer inzicht te geven in de leer en de praktijk van deze godsdienst, zodat wij als christenen weten wat we moeten zeggen en zwijgen als we met Moslims in gesprek komen. Iedereen die over dit onderwerp wil horen of er over wil praten is van harte uitgenodigd voor deze lezing. Als u van plan bent om deze avond bij te wonen kunt u zich opgeven bij: Tineke Algra, Ruyghweg 164, 1781 DR Den Helder, tel. 02230-17128.

Ned. Geref. Kerk van Rijswijk

Het telefoonnummer van ds. Sanz is gewijzigd en luidt: 09-3415735612.

Ds. J.T. Sanz Pascual is predikant van de kerk van Rijswijk, werkzaam in Madrid voor het Spanje-werk.

Ned. Geref. Seminarie te Amersfoort

Voor het candidaatsexamen slaagde G. Vrooland te Apeldoorn.

L'Abri-programma

L'Abri-Nederland, Kromme Nieuwe Gracht 90, 3512 NM Utrecht. Tel.: 030-316933. Gironr. 2069742. Rabo bank nr. 34.11.03.586.

Het programma voor het nieuwe seizoen loopt van 4 september tot 26 december 1989.

A. Iedere donderdagavond is er van 20.00 u. tot 21.30 u. een BIJBELSTUDIE. De eerste avond: 7 september a.s.

B. Iedere dinsdagavond van 20.00 u. tot 22.00 u. is er een OPEN AVOND met lezing en discussie. Er zijn dit seizoen twee veertiendaagse (elkaar afwisselende) series van lezingen. De eenheid van al deze lezingen is de overtuiging, dat er meer is dan wij zien en dat deze wereld is ingebed in een onzichtbare wereld. We geloven (met Augustinus) dat „het hart van de mens geen rust vindt, totdat het rust vindt in God”.

U kunt losse avonden bezoeken (en daarvoor ook vrienden meenemen), maar nog mooier is het een hele serie (of beide series) te volgen. Serie 1: *Eigentijdse vragen*, m.b.t. de menselijke persoonlijkheid, o.l.v. Wim Rietkerk.

Serie 2: *Geestelijke stromingen* en de krachten, die onze wereld vorm geven, o.l.v. Pieter van Kampen. 19 sept. Serie 1. 'Wat is de zin van mijn leven?' Over de onmisbaarheid van geloof.

26 sept. Serie 2. Marx en het materialisme.

3 okt. Serie 1. 'Bestaan er wonde-

ren?'

10 okt. Serie 2. Sartre en het existentialisme.

17 okt. Serie 1. 'Wat is geluk?' („Een zoen, een hand, een perzik waar wij in bijten, hoezeer bemin ik die realiteiten, boven de heilsfeiten in de wind.” Jan Greshoff).

24 okt. Intermezzo. 'Genezing in onze tijd: waarvan eigenlijk?' Gottfrid van Eck.

31 okt. Serie 1. 'Hier sta ik, ik kan niet anders' (Luther). Is een mens wel vrij?

7 nov. Serie 2. Humanisme (van Freud en Darwin), waarin komt het uit?

14 nov. Serie 1. 'Is vooruitgang het doel waarvoor wij werken?' Over post-modernisme.

21 nov. Serie 2. Islam. Is Allah dezelfde als de God van de Bijbel?

28 nov. Serie 2. Fascisme. Wat is het en hoe herken je het?

12 dec. Intermezzo. 'Maatschappij en stress: een werkverbond?' Gottfrid van Eck.

19 dec. Serie 1. 'Sprong uit de wanhoop'. Is geloven een vlucht?

C. De WEEKENDS in Eck en Wiel van september tot december:

1. Van 22-24 sept. een weekend over POSTMODERNISME. Wat betekent het om te leven in een na-moderne tijd? Betekent dit: het verlies van alle idealen? Kan een mens dat, leven zonder idealen? Cynisme en fatalisme steken de kop op.

vrijd.av. 20.00 u. Bijbelstudie door P.J. van Kampen

zat.mo. 10.30 u. Film 'Down by law'.

zat.mi. 15.00 u. Lezing 'postmodernisme' door Wim Rietkerk.

zat.av. 20.00 u. Het postmodernisme in enkele films o.l.v. Chris de Jong. We kijken naar 'Stranger than paradise'.

zon.mo. 11.00 u. Kerkdienst

zon.mi. 15.00 u. Afsluiting.

2. Van 20-22 okt. is er een weekend over OP ZOEK NAAR MIJN IDENTITEIT. Is een mens gedetermineerd? Hoe vrij zijn wij om te worden, wie we zijn?

vrijd.av. 20.00 u. Bijbelstudie door Gottfrid van Eck.

zat.mo. 20.30 u. Beyond Identity, Dick Keyes (tape).

zat.mi. 15.00 u. De mens en zijn levensloop; lezing door Pieter van Kampen.

zat.av. Videofilm.

zon.mo. 11.00 u. Kerkdienst o.l.v. ds. G. v.d. Brink.

zon.mi. 15.00 u. Afsluiting.

3. Van 24-26 nov. is er een weekend over DE MAN-VROUW VERHOUDINGEN. Wat zegt onze tijd, wat zegt de Bijbel? Staant ze op gespannen voet met elkaar?

vrijd.av. 20.00 u. Wat leert de Bijbel in Gen. 1-3 t.a.v. man en vrouw? Greta Rietkerk.

zat.mo. 10.30 u. Is Paulus de grote boosdoener? Wim Rietkerk.

zat.mi. 15.00 u. De vrouw in de gemeente. Pieter van Kampen.

zo.mo. 11.00 u. Preek over de doch-

ters van Zelafead. Wim Rietkerk.

4. Van 24-26 dec. hebben we OPEN KERSTDAGEN voor een ieder, die hiervoor belangstelling heeft. Opgeven voor deze dagen is alleen mogelijk door overmaking van de kosten (40,-) vooraf!! (Giro 2069742).

zon.av. 18.00 u. Opening met brood en een kop soep.

ma.mo. 11.00 u. Kerkdienst en daarna een gezamenlijke feestmaaltijd.

di.mo. 11.00 u. tot 13.00 u. brunch en afsluiting.

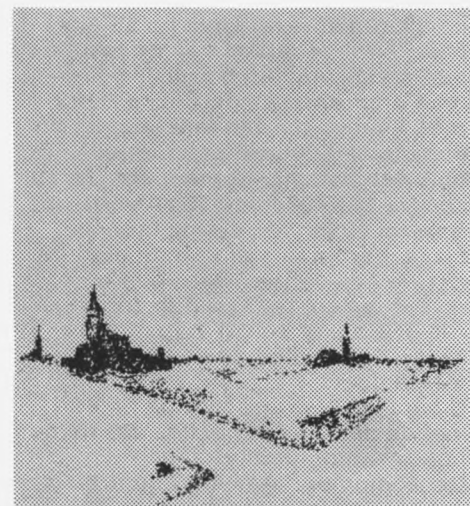
Voor ieder weekend in Eck en Wiel geldt:

* SLAAPZAK en evt. MUZIEKINSTRUMENT meenemen!

* KOSTEN: f 45,-

* OPGEVEN: in Utrecht, tel. 030-316933.

* ADRES: Huize Kortenhoeve, Burg. Verbrughweg 40, 4024 HR Eck en Wiel.

Uit breder kring

Comité 'Vrienden van Aix'

(onder auspiciën van het Int. Ref. Verbond, afdeling Nederland).

Mei 1989

Aan alle 'vrienden van Aix' in Nederland,

Het is met dankbaarheid, dat we als 'Comité Vrienden van Aix' ons opnieuw tot u wenden. Ook in het afgelopen kalenderjaar hebt u ons niet beschaamd. In het totaal ontvingen we van partikulieren, kerkeraden (dikwijls via diakonie of kerkeraadsfonds e.d.) en evangelisatiebesturen een bedrag van f 46.269,57. Dat stemt ons tot grote dankbaarheid! Toch wenden we ons dit jaar ook weer tot u in het besef van de dringende noodzakelijkheid om onze steun aan 'Aix' voort te zetten. Nominaal bedraagt het aantal pro-

testanten in Frankrijk niet meer dan twee procent van de bevolking. Daarvan is niet meer dan een kwart op enigerlei wijze meelevend te noemen. Degenen, die meelevend laten zich lang niet allen brengen onder de noemer 'gereformeerd'. Met andere woorden het draagvlak voor de Vrije Gereformeerde Theologische Fakulteit in Aix-en-Provence is uitermate smal!

Daar komt dit jaar een nieuwe zorg bij. Eén van de docenten Prof. Edgar keert aan het einde van de cursus 1988/89 terug naar de Verenigde Staten. Zijn aanwezigheid in Aix werd bekostigd door een van de Amerikaanse kerken. Een nieuwe docent zal ten laste van de fakulteit zelf komen.

En dat dan terwijl het huidige budget ternauwernood voldoende is om aan de bestaande verplichtingen te voldoen!

De fakulteit heeft gedurende de 15 jaar van haar bestaan inmiddels haar bestaansrecht duidelijk bewezen.

De reformerende invloed begint zich in het franse kerkelijke leven geleidelijk aan af te tekenen nu steeds meer oud-studenten van de fakulteit hun plaats vinden in Eglise Réformée de France, in de Eglise Réformée Evangelique Indépendante, en soms ook in (vooralsnog vrije) nieuwe gestichte gemeenten. De cursus 1988/89 telde 55 studenten, waarvan 22 in het eerste jaar. Het is derhalve met vrijmoedigheid, dat we ook dit jaar weer een beroep op u doen om uw steun te continueren of als u er echter nog niet toe kwam de fakulteit de steunen dit nu wel te doen!

U kunt uw bijdrage storten op één van de aan de ommezijde vermelde postrekeningnummers.

De Koning der kerk zet Zijn arbeid ook in Frankrijk voort!

Wij mogen daarin nog mede-arbeiders zijn.

Zegene God Zijn kerk in het land waarin eenmaal de reformatie een grote vlucht nam en Hij stelde de fakulteit tot een middel in Zijn hand om opnieuw reformerend bezig te zijn!

Ook u de zegen Gods toewensend,

Het comité 'vrienden van Aix'

ds. P. Kolijn, voorzitter

drs. A. Kroon, secretaris

M. v.d. Linden-Westhoeve, penningmeester

Mr. Ds. B.C. Carp

drs. A.G. den Houting

dr. B. Wentsel

ds. J. Westerink

Correspondentie-adres:

drs. A. Kroon

Vrijheidslaan 28

3621 HH Breukelen

Postgirorekening: 3704064 ten name van penningmeester Comité 'Vrienden van Aix' te Zoetermeer.

Belangrijk: Wenst u voor persoonlijke giften in aanmerking te komen voor belastingaftrek, dan dient u uw giften over te maken aan:

Int. Ref. Verbond, afdeling Nederland, postrekening 290193 te Koog aan de Zaan, onder vermelding van 'Fakulteit Aix'.

Bestuur Internationaal Reformatorisch Verbond, afdeling Nederland:

ds. K. Boersma, voorzitter

drs. B. Kee, secretaris

drs. J. van Laar

prof.dr. J.D. Dengerink

ds. P. Kolijn

drs. J.A.S. Vegh

Comité van aanbeveling:

Ir. J. van der Graaf, Huizen (NH)

ds. C.A. van Harten, Ermelo

drs. H. de Jong, Apeldoorn

ds. S. Kooistra, Apeldoorn

ds. C. Mak Azn., Zutphen

prof.dr.ir. E. Schuurman, Breukelen

prof.dr. W.H. Velema, Apeldoorn

prof. dr. H.N. Ridderbos, Kampen

Ir. H. van Rossem, Zeist

P.S. Wilt u er op letten dat het adres van de penningmeester nu is: Remsterland 11 – 2716 BT – Zoetermeer. Het postrekeningnummer onderging géén verandering!

Evangelie & Moslims

Stichting voor getuigenis en dienst onder Moslims in Nederland

Vanuit de Stichting Evangelie en Moslims, waarin GZB, IZB, Chr. Geref. Kerken en de Morgenlandzending participeren, start in september 1989 een nieuwe cursus Turks voor beginners. De eerste lesavond is op maandag 18 september a.s., van 19.45 tot 22.00 uur. Vervolgens wordt er steeds om de twee weken op maandagavond les gegeven.

Cursisten dienen per twee weken ongeveer 8-10 uur aan zelfstudie te kunnen besteden en tevens het geleerde in praktijk te brengen in het contact met Trukssprekenden. Door het leren van de (mooie!) taal van de vele Turkse moslims om ons heen, zullen er zeker meer deuren open gaan voor de communicatie van het evangelie in woorden en daden. De cursus wordt gegeven in het bureau van de IZB, Joh. van Oldenbarneveldtlaan 10, Amersfoort. De totale kosten voor de cursus zijn f 75,- (exclusief studiemateriaal). Opgave en inlichtingen bij: Stichting Evangelie & Moslims, tel. 033-611949 of bij mw. drs. T.C. Kroon (cursusleiding), tel. 03404-61682.

„Wie in Mij gelooft, zal in eeuwigheid niet sterven.”

Joh. 11:26

De HEERE riep tot Zich, Zijn kind, onze lieve vader, groot- en overgrootvader

HENDRIK BRINK

* 1-9-1898

† 25-8-1989

Weduwnaar van Dirkje Prins

eerder gehuwd geweest met Cornelia Sara Diederica Westerhuis

Hattem: N.J. Eikelboom-Brink

Heiloo: K. Brink

H. Brink-Bouhuis

Australië: A. Eikelboom-Brink

J. Eikelboom

Laag-Zuthem: J.H. Brink

S. Brink-Drog

Krommenie: J.A. Brink

A. Brink-Beetink

Kampen: H. Brink

T.V. Brink-Bisschop

Rozenburg N.H.: D.J.A. Brink

N. Brink-Koster

Hasselt: A.J. Brink

F. Brink-van der Leeuw

Kampen: E.I. Grootenhuys-Brink

H. Grootenhuys

Amsterdam: E.A.A. Brink

Kampen: I.H.J. Kwafo-Brink

Klein- en achterkleinkinderen

25 augustus 1989

3e Ebbingestraat 18

8261 VP Kampen

Corr.adres: N.J. Eikelboom-Brink

Vijzelpad 62, 8015 KP Hattem

De begrafenis heeft woensdag 20 augustus plaatsgevonden op de nieuwe algemene begraafplaats aan de Bovenbroeksweg te Kampen.